

Sanni Kaikkonen & Kati Tyynelä

Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukeminen lastenneuvolassa terveydenhoitajan näkökulmasta

Opinnäytetyö

Syksy 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Terveydenhoitaja (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Terveystieteiden (AMK)

Tekijät: Sanni Kaikkonen ja Kati Tyynelä

Työn nimi: Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukeminen lastenneuvolassa terveydenhoitajan näkökulmasta

Ohjaajat: Katriina Kuhalampi, THM ja Marja Toukola, THM

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 68

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia haasteita terveydenhoitajat kohtaavat tukiessaan vanhemmuutta sateenkaariperheissä. Tavoitteena oli saada tietoa, jonka avulla terveydenhoitaja saa valmiuksia tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta ja sitä kautta sateenkaariperheet tuntuivat saavansa tukea vanhemmuuteen. Tavoitteena oli myös tekijöiden oman ammattitaidon kehittäminen vanhemmuuden tukemisessa sekä sateenkaariperheiden kohtaamisessa.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Pk Inno -hankkeen kanssa. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aihetta tutkittiin haastatteleamalla viittä lastenneuvolan terveydenhoitajaa. Vastaukset käsiteltiin sisällönanalyysillä.

Tuloksista ilmeni, että vanhemmuuden tukeminen ei eroa sateenkaari- ja heteroperheissä. Perheiden tukeminen perustui samoihin malleihin, joten terveydenhoitajilla oli ammattitaito tukea myös sateenkaariperheiden vanhemmuutta. Terveydenhoitajat eivät kohdanneet haasteita sateenkaariperheitä kohdatessaan, mutta oikean terminologian käyttöön tuli kiinnittää huomiota. Sateenkaariperheet olivat erityisen sitoutuneita vanhemmuuteen, eivätkä terveydenhoitajat kohdanneet siinä tuen tarpeita. Sateenkaariperheet eivät tuoneet esiin ympäristöstä tulevia haasteita tai voimavaroja vanhemmuuteensa liittyen, mutta terveydenhoitajat uskoivat niitä olevan. Tulokset osoittivat, että osa terveydenhoitajista koki puutetta valmiuksissaan tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta, mihin saattoi vaikuttaa kokemuksen sekä koulutuksessa annetun tiedon puute liittyen sateenkaariperheisiin.

Avainsanat: vanhemmuus, tukeminen, sateenkaariperheet, terveydenhoitajat, lastenneuvolat

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Nursing

Specialisation: Public Health Nurse

Authors: Sanni Kaikkonen and Kati Tyynelä

Title of thesis: Supporting Parenthood of Rainbow Families in Child Health Clinics from the Perspective of Public Health Nurses.

Supervisors: Katriina Kuhalampi, MNSc, Senior lecture and Marja Toukola, MNSc, Senior lecture

Year: 2016

Number of pages: 68

Number of appendices: 4

The purpose of thesis was to clarify what kind of challenges public health nurses are facing when supporting parenthood in rainbow families. The aim was to get information that would help public health nurses obtain the ability to support parenthood of rainbow families, and that way the families would feel that they receive support. The target was also to improve the professional development of workers in supporting parenthood when meeting rainbow families.

The thesis was carried out in collaboration with the project PK-Inno of Seinäjoki University of Applied Sciences. The thesis was carried out as a qualitative research. The subject was examined by interviewing five public health nurses at a child health clinic. The answers were analysed by content.

The results indicated that supporting parenthood in heterosexual families and rainbow families makes no difference. Supporting families is based on the same models, so public health nurses had professional skills to support also rainbow families and their parenthood. Public health nurses did not face challenges when meeting rainbow families, but using correct terminology is important. Rainbow families were extremely committed to parenthood and the public health nurses did not face a need for support. Rainbow families did not bring out the challenges or resources related to parenthood in their environment, even though the public health nurses believed they would exist. The results indicated that some of the public health nurses expressed a lack of competence to help and support parenthood of rainbow families. This may be due to little experience, as well as lack of knowledge as a result of limited education.

Keywords: parenthood, supporting, rainbow families, public health nurse, child health clinic

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 SATEENKAARIPERHEET JA VANHEMMUUS	7
2.1 Sateenkaariperheet.....	7
2.2 Sateenkaariperheiden monimuotoiset rakenteet.....	9
2.3 Vanhemmuuden muodot.....	11
2.4 Vanhemmuuden tehtävät.....	12
2.5 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden haasteet ja voimavarat	15
3 TERVEYDENHOITAJA SATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUDEN TUKENA.....	19
3.1 Terveystenhoitajatyö lastenneuvolassa	19
3.2 Sateenkaariperheiden kohtaaminen lastenneuvolassa.....	22
3.3 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukeminen lastenneuvolassa	24
4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	32
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	33
5.1 Aineiston keruu	33
5.2 Aineiston analyysi	35
6 TULOKSET	37
6.1 Taustatiedot	37
6.2 Terveystenhoitajan valmiudet tukea vanhemmuutta sateenkaariperheessä..	37
6.3 Haasteet sateenkaariperheiden kohtaamisessa	45
6.4 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tuen tarpeet	46
6.5 Ympäristöstä tulevat haasteet ja voimavarat vanhemmuuteen liittyen	48
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
7.1 Johtopäätökset.....	51
7.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta.....	57
7.3 Jatkotutkimusaiheet	59
7.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	60
LÄHTEET	63

LIITTEET.....	68
---------------	----

1 JOHDANTO

Suomessa lastenneuvolan tavoitteena on lasten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden edistäminen sekä perheiden hyvinvoinnin turvaaminen ja terveyserojen kaventaminen. Yhtenä tärkeänä osana lastenneuvolan työtä on vanhemmuuden tukeminen. (Armanto & Koistinen 2007, 113.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään alle kouluikäisten lasten sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemiseen. Sateenkaariperheillä tarkoitetaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien lapsiperheitä (Jämsä 2008, 26). Forsströmin (2015) mukaan tällä hetkellä Suomessa arvioidaan olevan lukuisia sateenkaariperheitä, joiden määrä on koko ajan kasvussa. Lasten sekä perheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat havahtuneet tilanteeseen viime aikoina. (Forsström 2015, 20.)

Suomessa seksuaalivähemmistöjen asema, oikeudet ja lakimuutokset ovat ajan-kohtaisia. Tasavallan presidentin vahvistaman tasa-arvoisen avioliittolain on määrä astua voimaan vuoden 2017 maaliskuussa. (Helsingin Sanomat 20.2.2015.) Kaikkien perheiden Suomi -hanke selvitti lasten ja perheiden palveluissa toimivien ammattilaisten kokemuksia kohdatessaan monimuotoisia perheitä. Kyselyn tuloksista selvisi, että ammattilaiset toivovat lisätietoa vanhemmuuden tukemisesta ja sateenkaariperheistä. (Kerppola-Pesu, Moring & Piispanen 2015, 16- 17.)

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Pk Inno -hankkeen kanssa. Sen tavoitteena oli ympäröivän alueen työelämän kehittäminen. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli teemahaastattelun avulla selvittää, minkälaisia haasteita terveydenhoitajat kohtaavat tukiessaan vanhemmuutta sateenkaariperheissä. Opinnäytetyön tavoitteena oli teemahaastattelun kautta saada tietoa, jonka avulla terveydenhoitaja saa valmiuksia tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta ja sitä kautta sateenkaariperheet tuntisivat saavansa tukea vanhemmuuteen. Tavoitteena oli myös tekijöiden oman ammattitaidon kehittäminen vanhemmuuden tukemisessa sekä sateenkaariperheiden kohtaamisessa.

2 SATEENKAARIPERHEET JA VANHEMMUUS

2.1 Sateenkaariperheet

Perherakenteet ovat olleet muutoksessa 2000-luvulta lähtien. Perheen määrittely ei ole yksiselitteistä, sillä perheitä voidaan tarkastella biologiselta, juridiselta sekä emotionaaliselta kannalta. (Armanto & Koistinen 2007, 362.) Tilastokeskuksen määritelmässä perheeksi luetaan avioliitossa, avoliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävät, sekä heidän lapsensa, yhden vanhemman talous lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä ne parisuhteensa rekisteröineet, joilla ei ole lapsia. Lapsiperheeksi lukeutuvat ne perheet, joiden taloudessa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Perheet 18.5.2015.)

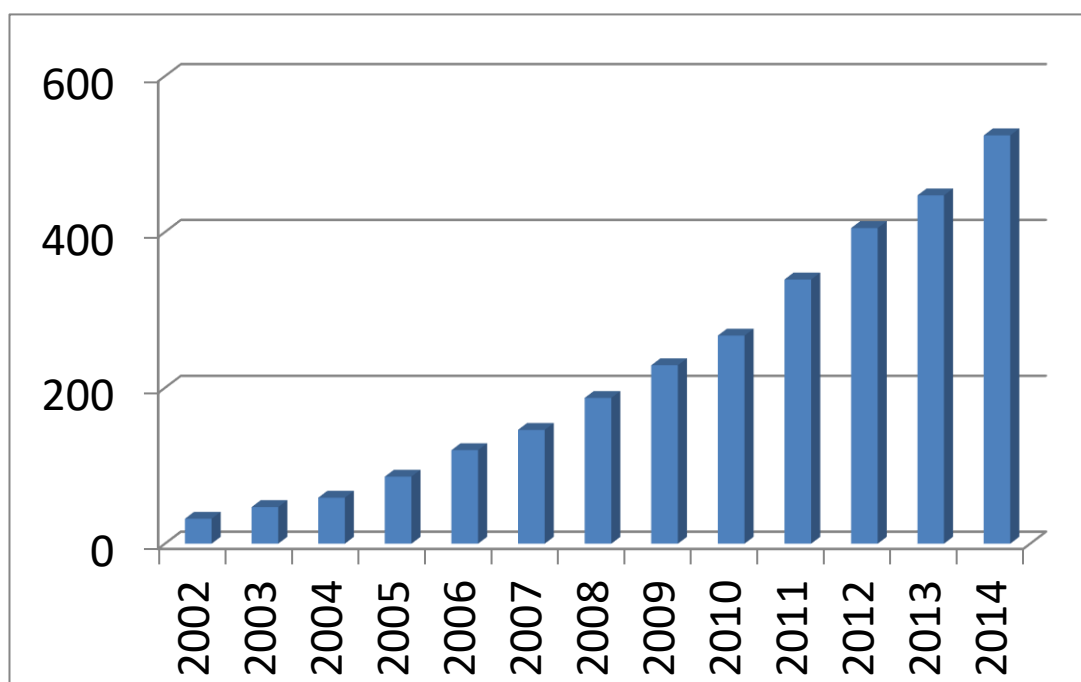
Sateenkaariperheillä tarkoitetaan usein kaikkia niitä lapsiperheitä, joissa vanhemmat eivät ole heteroseksuaaleja, vaan he kuuluvat johonkin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat homo-, lesbo- ja biseksuaalit. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat esimerkiksi transsukupuoliset, jotka eivät tunne kuuluvansa siihen sukupuoleen johon hänet on lapsesta asti kasvatettu, sekä transvestiitit, joiden identiteetissä on sekä mieheyttä että naiseutta (Nazarenko 2012, 25). Sateenkaariperhe on käsite, jolla halutaan kuvata perheiden monimuotoisuutta. (Jämsä, [Viitattu 24.2.2016].) Tässä opinnäytetyössä sateenkaariperheillä tarkoitetaan kaikkia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien perheitä.

Tällä hetkellä uudet perhemuodot ovat osa arkitodellisuutta. Perinteinen kulttuurinen ja yhteiskunnallinen oletamus heteronormatiivisesta ydinperheestä on muuttunut. Suomessa sateenkaariperheiden määrä ei ole vielä kovin suuri, mutta kasvu on kiihtyvä ja aistittavissa on muutosta hyväksyvämpään suuntaan seksuaalivähemmistöjä kohtaan. (Pernu & Pohjola 2011, 7.) Muutosta suvaitsevaisempaan suuntaan on havaittu myös muualla maailmassa, sillä Burkholder ja Burbank (2012, 13) toteavat yleisen mielipiteen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan olevan myös Yhdysvalloissa positiivisessa nousussa.

Suomen sateenkaariperheistä ei ole tilastollisesti tarkkaa lukumäärää ja seksuaali- sekä sukupuolivähemmistöjen edustajistakin on vain puutteellista tutkimustietoa.

Arvioiden mukaan sateenkaariperheissä asuu tuhansia lapsia. Tilastoihin ei Suomessa lasketa perheitä, joiden vanhemmat eivät ole rekisteröidyssä parisuhteessa. Tilastojen ulkopuolelle jää siis merkittävä osa sateenkaariperheitä, esimerkiksi etävanhempien, heteropari muotoisten trans- ja bi-vanhempien perheet sekä kaikki homo- ja bi-miesten vanhemmuudet. Tilastoissa näkyvät siis ainoastaan ne taloudet, joissa asuu alaikäisten lasten lisäksi rekisteröidyssä parisuhteessa elävät vanhemmat. (Jämsä 2008, 43–44.)

Rekisteröidyn parisuhteen sateenkaariperheet on otettu mukaan Tilastokeskuksen väestöä kuvaaviin tilastoihin vuonna 2002, jolloin perheiden lukumäärä oli 32 (Lapsiperheet tyypeittäin 28.5.2015). Vaikka viralliset tilastot eivät näytä täyttä totuutta sateenkaariperheiden lukumäärästä, ne antavat kuitenkin suuntaa. Selvää on, että sateenkaariperheiden lukumäärä on kasvussa (Kuvio 1). Vuodesta 2002 vuoteen 2010 aikana rekisteröidyn parin lapsiperheiden määrä kasvoi yli kahdeksankertaiseksi ja vuoteen 2014 mennessä määrä ehti jo kaksinkertaistua. (Lapsiperheet tyypeittäin 28.5.2015.)

Kuvio 1. Sateenkaariperheiden määrän kasvu.

2.2 Sateenkaariperheiden monimuotoiset rakenteet

Sateenkaariperheitä on paljon erilaisia, mutta niistä voidaan erotella viisi selkeää perherakennetta. Tyypillisimmät sateenkaariperheet ovat ydinperheitä, uusperheitä, yhden vanhemman perheitä, etävanhemman sekä –vanhempien perheitä tai niin kutsuttuja apilaperheitä (Kuvio 2). Ainoastaan kahdesta tosiasiallisesta vanhemmasta ja heidän lapsistaan koostuvalla perheellä tarkoitetaan ydinperhettä. Ydinperheen muotoiset sateenkaariperheet tulevat usein helpommin tunnetuiksi kuin toisenlaiset sateenkaariperheet, sillä Suomen yhteiskunta sekä palvelujärjestelmä ovat hyvin hetero- ja parisuhdeoletteisia. Ydinperheitä ovat esimerkiksi naisparien perheet, joissa lapsilla ei ole tosiasiallista isää, harvat miesparien perheet, joissa äiti ei ole läsnä lasten elämässä ja useat transvanhempien lapsiperheet, joissa lapset ovat saaneet alkunsa hedelmöityshoidoilla. (Jämsä 2008, 36–37.)

Kuvio 2. Sateenkaariperheiden monimuotoiset rakenteet.

Jämsän (2008, 38) mukaan aikaisemmin sateenkaariperheet olivat usein niin sanottuja uusperheitä, joiden osuus on ollut laskussa muiden perhemuotojen lisääntyessä adoptioiden sekä hedelmöityshoitojen myötä. Uusperheellä tarkoitetaan erilaisia nais- ja miesparien sateenkaariperheitä, joissa lapset ovat syntyneet esimerkiksi vanhempien aikaisemmissa heterosuhteissa. Tyypillisesti homo- ja bi-miesten lapsiperheet ovat uusperheitä, sillä kahden miehen on huomattavasti vaikeampi perustaa ydinperhettä kuin vastaavasti kahden naisen. Uusperheitä yhdistää se, että arki koostuu kahden perheen yhteensovittamisesta. Seksuaalivähemmistöjen perheet ovat kokeneet, että vastaan tulevat haasteet sateenkaariperheenä ovat usein pienempiä kuin uusperheen haasteet. (Jämsä 2008, 38.)

Lisääntyvä osa sateenkaariperheistä on kolmen tai neljän vanhemman perustamia apilaperheitä. Tyypillinen esimerkki on nais- ja miesparin neliapilaperhe, mutta kaikki apilaperheet ovat omanlaisiaan, asumisjärjestelyiden ja perherakenteen mukaan. Apilaperheitä perustetaan ennestään tuttujen ystävien tai tuntemattomien kanssa, jolloin haave perheen perustamisesta on ajanut vanhemmat yhteen. Useamman vanhemman sateenkaariperheessä ei kuitenkaan asu kaikki samassa taloudessa, vaan se muodostuu lähi- ja etävanhemmista. Suomessa suurin osa apilaperheistä rakentuu naisten lähivanhemmuudelle ja miesten etävanhemmuudelle. Apilaperheiden ongelma on, ettei Suomessa lapsella voi olla juridisesti kuin kaksi vanhempaa. (Jämsä 2008, 40–41.)

Puolison kuoleman ja erojen vuoksi osa sateenkaariperheistä on yhden vanhemman perheitä, samoin kuin tietoisesti itsellisen sukupuolivähemmistöön kuuluvan naisen yksin perustama perhe, jossa lapsi tai lapset ovat saaneet alkunsa usein hedelmöityshoidoilla. Yhden vanhemman perheessä ei näy selkeästi vanhemman seksuaalinen suuntautuminen ja näin heitä pidetään usein heteroseksuaalisina yksinhuoltajina. Vanhemman identiteettiä ei tule sivuuttaa, sillä lapset ovat usein tietoisia seksuaalisesta suuntautumisesta. Etävanhemman perheellä tarkoitetaan lapsen elämästä osittaista vastuuta kantavaa perhettä tai vanhempaa. Usein homo- ja bi-miehet ovat etävanhempia, esimerkiksi apilaperheissä. Etävanhempia ei tule sivuuttaa, koska lapselle toisaalla asuva vanhempi on yhtä merkittävä kuin muutkin vanhemmat. Lapselle ei saa tulla tunnetta, että hänen täytyisi salailla perhemuotoaan tai vanhempiaan esimerkiksi päiväkodissa. (Jämsä 2008, 38–39.)

2.3 Vanhemmuuden muodot

Vanhemmuus voidaan jakaa sosiaaliseen, biologiseen, geneettiseen ja juridiseen vanhemmuuteen. Biologisella vanhemmuudella viitataan lapsen synnyttäneeseen naiseen sekä mieheen, jonka siittiöistä lapsi on saanut alkunsa. Biologisen vanhemman katsotaan siis olevan myös munasolujen luovuttaja, sukusolujen luovuttaja, spermanluovuttaja ja siittiöiden luovuttaja. Biologiseksi vanhemmaksi voidaan kutsua myös vanhempia, jotka ovat antaneet lapsensa adoptoitavaksi, vaikka he eivät liity vanhemmuuteen sanan varsinaisessa merkityksessä. (Moring 2013, 57.)

Joissain tilanteissa lapsen biologinen vanhempi ei ole hänen geneettinen vanhempansa. Esimerkiksi jos lesboparin toisen osapuolen munasolut eivät ole toimivia ja hänen puolisonsa toimii munasolujen luovuttajana. Tällöin sosiaalinen vanhempi on myös lapsen geneettinen vanhempi, vaikka kyseinen vanhempi ei olekaan synnyttänyt lasta. Geneettisestä siteestä ei kuitenkaan tässä tapauksessa seuraa oikeudellisia seurauksia, vaan lapsen synnyttänyt äiti on lapsen juridinen vanhempi. (Moring 2013, 57.)

Suomen laki katsoo juridiseksi vanhemmaksi lapsen synnyttäneen naisen ja hänen kanssaan avioliitossa olevan miehen, vaikka mies ei olisikaan lapsen biologinen isä. Juridiseksi vanhemmaksi katsotaan myös lapsen isyyden tunnustanut mies sekä lapsen adoptoineet vanhemmat. Juridinen vanhempi on vastuussa elatusvelvollisuudesta ja lapsella on oikeus juridisen vanhemman perintöön ja tapaamiseen. (Jämsä 2008, 62–63.) Tällä hetkellä lesboparin yhdessä hankkiman lapsen juridinen vanhempi on ainoastaan lapsen synnyttänyt äiti, ellei rekisteröidyssä parisuhteessa oleva pari ole adoptoinut lasta. Vireillä on kansalaisaloite Äitiyslaista. Uuden Äitiyslain kannattajat haluaisivat parantaa naisparien perheiden oikeudellista asemaa sekä mahdollistaa vanhemmuuden tunnustamisen ilman perheen sisäistä kallista ja pitkäa adoptioprosessia. (Hallituksen esitys eduskunnalle 2015, 4.)

Juridinen vanhemmuus sekoitetaan usein juridiseen huoltajuuteen. Juridisia huoltajia voi olla useampi kuin kaksi ja heillä on oikeus osallistua lasta koskeviin päätöksiin ja saada lapsesta tietoja. Toisin kuin juridisen vanhemman kohdalla, juridisen huoltajan vastuuseen ei kuulu tavata lasta, osallistua hänen elatukseen tai jättää hänelle

perintöä. Tuomioistuin päättää tilanteista, joissa juridiseksi huoltajaksi hakee muu kuin juridinen vanhempi, esimerkiksi sosiaaliviranomainen. (Jämsä 2008, 62–63.)

Sosiaalisen vanhemmuuden eli tosiasiallisen vanhemmuuden määritelmä on häilyvä. Sosiaalisen vanhemman katsotaan olevan lapsen arjessa elävä kanssavanhempi, joka on jatkuvassa sosiaalisessa suhteessa lapsen kanssa. Sateenkaariperheissä sosiaalinen vanhempi- termiä käytetään usein kuvaamaan vanhempaa, joka ei ole biologinen, oikeudellinen tai geneettinen vanhempi. (Moring 2013, 56.)

Kuosmasen & Jämsän (2007, 19) mukaan sosiaalinen äiti on esimerkiksi lesboparin osapuoli, joka ei ole synnyttänyt lasta, mutta toimii arjessa lapsen vanhempana. Parit päättävät itse, onko sosiaalinen äiti lapsen elämässä samanveroinen, ensisijainen vai täydentävä vanhempi synnyttäneeseen äitiin verrattuna. Miestä, joka on lapsen vanhempi ilman juridista vanhemmuutta, kutsutaan sosiaalisesti isäksi. Lapsella voi olla useampi kuin kaksi sosiaalista vanhempaa esimerkiksi apilaperheissä. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 19.)

2.4 Vanhemmuuden tehtävät

Käsite vanhemmuus tarkoittaa kehittyvää vuorovaikutussuhdetta lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Vanhemmuus on jatkuva prosessi. Suhde alkaa kehittyä tulevaan lapseen jo ennen lapsen syntymää mielikuvien avulla. (Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 24.1.2007.) Perusluottamus syntyy, kun lapsi kokee ihmissuhteensa pysyväksi ja turvalliseksi. Vanhemman omat arvot, taustat ja persoonallisuus vaikuttavat siihen, minkälainen vuorovaikutussuhde vanhemman ja lapsen välille muodostuu. Esimerkiksi vanhemman omat lapsuudenkokemukset vaikuttavat osaltaan siihen, kuinka herkästi hän havaitsee lapsen tarpeita. (Ylitalo 2011, 56; Armanto & Koistisen 2007, 236.)

Lapsen temperamentti, eli synnynnäinen reagoimis- ja käyttäytymistyyli vaikuttaa vanhemmuuden muodostumiseen. Lapsen temperamentti voi olla ristiriidassa vanhemman mielikuviin ja odotuksiin. Vanhemman on helpompi tukea lapsen yksilöllistä kehitystä ja vastata yksilöllisiin tarpeisiin, kun hänellä on tietoa temperamentista ja sen erilaisista piirteistä. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 87.)

Lapselle suotuisassa vanhemmuudessa korostuu suhteen pysyvyys ja hoivaava läsnäolo. Vanhemman tulee olla tasapainoinen ja luoda lapselle turvallisuuden tunnetta. (Hermanson 2007, 78.) Lapsen synnyttyä vanhemmuuden rakentuminen jatkuu varhaisen vuorovaikutuksen myötä. Hyvä varhainen vuorovaikutus mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen, mikä on lapsen tulevan kehityksen ja mielenterveyden kannalta tärkeää. Kiintymyssuhde muodostuu vauvaiässä vanhempien tavasta reagoida lapsen tarpeisiin. Usein tämä reagointi, esimerkiksi lapsen itkuun, esiintyy vanhemmilla luonnostaan. Kun lapsi huomaa, että hänen tarpeisiinsa ja tunnekokemuksiinsa vastataan, syntyy hyvä kiintymyssuhde vanhemman kanssa. Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa tulevaisuudessa kaikkiin ihmissuhteisiin. (Haapio ym. 2009, 150–152.)

Kiintymyskäyttäytyminen muuttaa muotoaan lapsen kehityksen mukaan. Vauvan kontakti toisen ihmisen kanssa muodostuu muun muassa itkun, katsekontaktin, hymyn ja jokeltelun kautta. Lapsi alkaa valikoida hoivaajansa kolmen ja kuuden kuukauden iän välillä, ja hänelle ei enää kelpaa kuka vain tyyntymään tunteitaan. Tämä tarkoittaa, että kiintymysside alkaa muodostua vanhempaa kohtaan. Kiintymyssuhteen vahvistuminen näkyy kuuden ja yhdeksän kuukauden ikäisellä vierastamisvaiheena, ja turvallinen kommunikointi vierasta kohtaan vaatii kiintymyshahmon läsnäolon. Kahden vuoden ikään asti lapsella on tarve olla tiiviisti kiintymyssuhteensa läheisyydessä ja ahdistua erosta. Tämän jälkeen lapsi alkaa olla yhä kiinnostuneempi ympäristöstään ja uskaltaa liikkua kauemmas vanhemman luota, kunhan vanhempi on tarvittaessa saatavilla lohdun antajana. Kahden ja neljän ikävuoden välillä lapsi kehittyy itsenäisemmäksi. Lapsi alkaa kestää erossaoloa eikä tarvitse aina fyysistä kontaktia, kun näkee vanhemman erossaolon jälkeen. (Golding 2014, 41–42.)

Vanhemman tehtävä on tukea lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. (Haarala 2015, 159.) Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt käytännönläheisen vanhemmuuden roolikartan. Vanhemmuuden roolikartta selkeyttää vanhemmuuden tehtäviä, joita lapsi tarvitsee kehityksen ja hyvinvointinsa avuksi. Roolikartassa vanhemmuus jaetaan viiteen eri osa-alueeseen, joita ovat huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja ja elämän opettaja. (Ylitalo 2011, 9–11, 16.)

Vanhemmuuden rooleihin kasvetaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen myötä. Läsnäolon taito on tärkeä osa vanhemmuutta, jotta vuorovaikutus voi kehittyä ja lapsen tarpeet tulee huomatuksi. Vanhemmuuden rooleja voidaan soveltaa lapsen kehityksellisten ja yksilöllisten tarpeiden mukaan. Jossain ikävaiheessa yksi vanhemmuuden rooleista voi näyttäytyä suuremmassa roolissa kuin neljä muuta. (Armanto & Koistinen 2007, 450–451; Ylitalo 2011, 9–11, 16.)

Haapio ym. (2009, 160) kertoo, että vanhemman tulee huolehtia lapsen terveydestä ja perustarpeiden toteutumisesta. Huoltajan rooli korostuu pienillä lapsilla, sillä heillä ei ole edellytyksiä huolehtia itsestään, vaan he ovat riippuvaisia vanhemman hoidosta. Lapsi on myös taloudellisesti riippuvainen vanhemmistaan. Huoltajan rooliin kuuluu paljon vanhempien arkisia askareita, jotka toistuvat päivittäin huomaamatta. Kodin siisteydestä ja turvallisuudesta ympäristöstä huolehtiminen ovat vanhemman vastuulla. Vanhemman tehtävä on huolehtia lapsen hygieniasta ja sen opettamisesta, terveellisestä ja säännöllisestä ravitsemuksesta sekä unen riittävydestä. Virikkeiden tarjoaminen sekä liikunnasta ja ulkoilusta huolehtiminen ovat myös tärkeitä asioita lapsen kehityksen kannalta. Virikkeiden tarjoamisen vanhempi mahdollistaa muun muassa musiikin, lelujen ja kirjojen avulla. Lasta kannattaa rohkaista tutustumaan erilaisiin tilanteisiin ja ihmisiin sekä myöhemmin kannustaa harrastusten pariin. (Ylitalo 2011, 44, 55.)

Vanhemman tulee olla läsnä, kuunnella ja ymmärtää. Lapsi omaksuu vanhemman toimintamallien kautta arvoja ja asenteita. Lapsen itsetunnon kehittymisen kannalta on hyvä näyttää rakkautta itseään ja lastaan kohtaan, sekä puhua lapsestaan ja muista ihmisistä positiiviseen sävyyn. (Armanto & Koistinen 2007, 235–236.) Lapselle tulee antaa mahdollisuus osallistua pieniin päätöksentekoihin hänen kehityksensä mukaan, sillä se osaltaan vahvistaa itsetunnon kehittymistä. (Sevón & Rönkä 2010, 16–17.) Lasta kannattaa kehua ja huomioida hänen hyviä puoliaan myös vastoinkäymisten sattuessa kohdalle. Vastoinkäymisten kohdalla lasta voi kehua esimerkiksi hyvästä yrityksestä. Lapsen häpeän tunteet tulisi minimoida eikä lasta saa missään tilanteessa nöyryyttää. Hänen tulee tuntea olevansa hyväksytty omana itsenään, vaikka hän välillä käyttäytyisi epäsovivasti. (Ylitalo 2011, 45, 56.)

Lapsi oppii vanhemmaltaan ihmissuhteiden pelisäännöt. Hän mallioppii vanhemmaltaan käyttäytymismallin ympäristön ja ihmisten kanssa toimimiseen. Lapselle

opetetaan yleisiä käyttäytymistapoja, erilaisten uskontojen ja kulttuurien ymmärtämistä sekä oikeaa ja väärää. Myös rehellisyys, luottamus ja oikeudenmukaisuus ovat arvoja, joita lapsi tarvitsee elämässään. Vanhemman tehtävä on auttaa lasta huomaamaan negatiivisen ja omien periaatteiden vastaisen toiminnan. Lapselle kerrotaan miksi esimerkiksi valehtelu, varastaminen, väkivalta ja kiusaaminen ovat väärin. Hänelle opetetaan, miten tulee toimia tällaisten tilanteiden sattuessa kohdalle. (Ylitalo 2011, 47–48, 59.)

Rajojen asettaminen on yksi lapsen turvallisuuden tunteen peruspilareista. Rajojen asettaminen ei tarkoita kuitenkaan jatkuvia kieltoja pienistä asioista, sillä silloin vanhempi menettää auktoriteettinsa kieltojenannon suhteen. Lapselle tulee perustella, miksi säännöt ja sääntörikkomuksiin liittyvät seuraamukset ovat olemassa, ja niistä tulee pitää kiinni. (Armanto & Koistinen 2007, 239.) Ylitalon (2011, 26, 55.) mukaan vanhemman tulee noudattaa myös itse perheen sääntöjä ja luvata lapselle vain sen, minkä voi pitää. Lapsen kannalta on tärkeää, että vanhemmilla on yhtenäinen linjaus rajojen asettamisessa ja kasvatuksessa (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 90; Hakulinen-Viitanen 2012, 57).

Vanhempi pitää huolta lapsen fyysisestä koskemattomuudesta ja turvaa lapselle kasvuympäristön, jossa ei käytetä hyväksi fyysisesti, psyykkisesti tai seksuaalisesti (Ylitalo 2011, 46). Positiiviset ja negatiiviset tunteet leviävät ihmiseltä toiselle perheyhteisössä. Lapselle tulee opettaa, että tunteita saa ja tulee näyttää. Vanhemman tehtävä on kontrolloida ja ohjailta tarvittaessa lapsen käyttäytymistä ja tunnetiloja sanallisesti, ja pystyä vastaanottamaan myös lapsen pettymyksen ilmaisuja. (Sevón & Rönkä 2010, 16–17.)

2.5 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden haasteet ja voimavarat

Sateenkaariperheissä perheen perustaminen on tarkoin suunniteltu ja vanhemmat ovat hyvin sitoutuneita elämään lapsen ehdoilla. (Lammi-Taskula, Karvonen & Alhström 2009, 16). Aarnio (2014, 12) vahvistaa sateenkaariperheiden perheen perustamisen vaativan tavallista enemmän suunnitelmallisuutta, sillä nais- ja miesparien perheeseen lapsia ei synny sattumalta. Maxwell (2008, 54) toteaa, että Yhdys-

valloissa vanhemmuus on toivottua seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen keskuudessa, sillä yli puolet homomiehistä ja 41% lesboista haluaisivat saada lapsia. Sateenkaariperheiden vanhemmuuden kokemuksessa ei ole eroa heteroperheisiin verrattuna. Kun taas puolison vanhemmuutta tarkasteltaessa, biologinen lesboäiti on tyytyväisempi puolisonsa vanhemmuuteen kuin heteroäiti miehensä vanhemmuuteen. (Solantaus 2008, 80–81.) Hermansonin (2007, 78) mukaan vanhemman sukupuolisella suuntautumisella ei ole hyvän vanhemmuuden kannalta merkitystä. Lasten elämässä olisi kuitenkin hyvä olla läsnä kumpaakin sukupuolta. Esimerkiksi lesboparien perheissä tulee huomioida, että lapsi saa elämäänsä miehen mallin ja mieluiten jonkinlaisessa isän roolissa. (Moringin 2013, 83.)

Vanhemmuuteen liittyy paljon voimakkaita tunteita. Perhettä perustaessa tulevat vanhemmat käyvät läpi sitä, minkälaisia vanhempia heistä on tulossa. Jokainen haluaisi olla hyvä vanhempi omalle lapselleen, mutta vanhemmuuden tehtävä ei ole helppo eikä yksinkertainen. Tänä päivänä vanhemmille on tarjolla lukuisia oppeja siitä, kuinka lasta tulisi kasvattaa. Kaikki kasvatusopit painottavat omaa tapaa toimia ja ne ovat valitettavan usein ristiriidassa keskenään. Lastenneuvolalla on tärkeä tehtävä olla mukana perheen elämässä ohjaten sekä tukien heidän omia voimavarojaan. (Armanto & Koistinen 2007, 235.)

Solantaus (2008, 75) kuvaa sitä, kuinka historiassa on ajateltu seksuaalivähemmistöön kuulumisen tarkoittavan rikosta tai mielisairautta. Vuonna 1990 homoseksuaalisuus vapautettiin Maailman terveysjärjestön (WHO) sairauksien luettelosta (Burkholder & Burbank 2012, 13). Sateenkaariperheiden lasten kehityksen tutkiminen on lähtenyt liikkeelle ennakkoluuloista, joissa tutkimuskysymykset pohjautuivat ajatukseen homoseksuaalin kykenemättömyydestä tasapainoiseen vanhemmuuteen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien mielenterveyttä ei ole osoitettu huonommiksi kuin heterovanhempienkaan. Lesboäiti on ihan yhtä pysyvä vanhemmuuteen kuin heteroäiti. Ympäristöstä tulevat epäilyt sateenkaariperheiden vanhemmuuden heikommasta laadusta, esimerkiksi ajankäytössä, läheisyydessä, kurinpidossa tai lapsi-vanhempisuhteessa on voitu osoittaa aiheettomiksi. (Solantaus 2008, 75–76.)

Sateenkaariperheiden lasten seksuaalinen kehitys sekä mahdollinen seksuaalinen suuntautuminen ovat usein esiin nostettuja ajatuksia. Usein epäilynä on, että lesbovanhempien tytöistä tulisi poikamaisia tyttöjä ja vastaavasti pojista tyttömäisiä. (Solantaus 2008, 76–77.) Armannon ja Koistisen (2007, 345–355) mukaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vanhempien lapsista ei tule heterovanhempien lapsia todennäköisemmin homoja, lesboja tai biseksuaaleja. Aarnio (2014, 6) tuo esiin, että vanhemman seksuaalisen suuntautumisen vaikutuksia lapsen kehitykseen ei vielä täysin tiedetä vaan niitä ollaan tutkimassa koko ajan enemmän. Väestöliiton tiedotteesta (10.12.2014) käy ilmi, että Yhdistyneet kansakunnat (YK) on kehottanut Suomea tekemään tarkempaa tutkimusta vähemmistöryhmien hyvinvoinnista, johon myös sateenkaariperheet kuuluvat.

Homoseksuaalisten vanhempien lapsilla on myös oletettu olevan useammin mielenterveydellisiä ongelmia, joiden ajateltaisiin johtuvan vajavaisesta vanhemmuudesta tai sateenkaariperheen sosiaalisesta syrjinnästä. Lapsilla on psykiatrisia ongelmia, mutta ei voida osoittaa, että sateenkaariperheiden lapsilla niitä olisi enemmän kuin muilla. Lasten psykiatriset ongelmat johtuvat, perhetausta riippumatta, samoista asioista, esimerkiksi vanhempien erimielisyyksistä, eron mahdollisuudesta tai taloudellisista ongelmista. Toisin kuin usein ajatellaan, sateenkaariperheiden lapset ja nuoret eivät koe elävänsä mitenkään erikoisessa perheessä, joka aiheuttaisi heille ongelmia. (Solantaus 2008, 78–79.)

Armannon ja Koistisen (2007, 355) mukaan eroja lasten kiusaamisessa ei ole ollut sateenkaari- ja heteroperheiden lasten välillä, vaikka seksuaalivähemmistöjen vanhemmuutta vastustavat perustelevat kantaansa sillä, että homojen tai lesbojen lapsia tullaan kiusaamaan tulevaisuudessa perhetaustan vuoksi. Väestöliiton tiedotteessa (10.12.2014) Sateenkaariperheet Ry:n tutkija Kia Aarnion mukaan sateenkaariperheiden lapset joutuvat joissain määrin kiusatuksi perhetaustansa vuoksi, mikä vaikuttaa negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa. Murrosiässä nuorella katsotaan olevan suurempi vaara joutua kiusatuksi perhetaustansa vuoksi, mutta vanhempien homoseksuaalisuus ei nousisi erityiseksi syyksi. Nuorilla on oma sosiaalinen verkostonsa ja he ovat oppineet, kenelle haluavat perhetaustoistaan kertoa ja keneltä he saavat tukea arkeensa. (Solantaus 2008, 80.)

Haasteiden lisäksi sateenkaariperheet saavat ympäristöltä voimavaroja. Tukiverkostot ovat sateenkaariperheille tärkeitä, niin kuin kaikille perheille. Sateenkaariperheet ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat vanhemmat eivät ole saaneet täysin sitä tukea ammattilaisilta, esimerkiksi lastenneuvolassa, mitä he tarvitsevat ja toivovat. Useat sateenkaariperheet ovat saaneet tuen vanhemmuudelleen ja perhe-elämälleen nimenomaan ystävilta ja vertaistuesta. (Jämsä 2008, 287.) Oman lapsuudenperheen ja sukulaisten on joskus vaikea antaa tukea sateenkaariperheelle, sillä he saattavat tarvita aluksi apua omaan hämmennykseensä. Vanhempia sukulaisia usein turhaan suojellaan vauvauutisilta, sillä ennakkoluulottomista tädeistä ja sedistä voi saada tärkeän lenkin tukiverkostoon. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä on järjestöjä, esimerkiksi Seta Ry sekä Sateenkaariperheet Ry, joista sateenkaariperheet saavat vertaistukea perhearkeen. (Aarnipuu 2010, 35.)

Jämsän (2008, 289) mukaan sateenkaariperheillä on työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa omia vahvuuksia. Arjessa tasaisesti jaetut työt ja vastuut helpottavat kiireistä perhe-elämää. Oletus siitä, että kahden naisen perheessä arki on ainoastaan tehokasta ja helppoa, voi tuntua perheen todellista työlästä arkea loukkaavalta. Apilaperheessä vanhemmuuden sekä siihen kuuluvan vastuun jakaa useampi aikuinen, sillä perheen arjessa on mukana kolmesta neljään vanhempaa. Mitä enemmän vanhempia sateenkaariperheessä on, sitä enemmän on myös isovanhempia ja muita sukulaisia. Lapsella voi olla parhaimmillaan neljästä kahdeksaan isovanhempaa. Suuri aikuisten määrä tuo lapselle sekä vanhemmille turvaa, sillä oli tilanne mikä tahansa, todennäköisesti joku läheinen on käytettävissä. (Jämsä 2008, 40, 180, 289.) Aarnio (2014, 16) kuitenkin tuo esiin, että vielä on kokonaan tutkimatta, esimerkiksi kolmi- ja neliapilaperheiden, vanhempien suuren määrän vaikutukset lapsen kehitykseen.

3 TERVEYDENHOITAJA SATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUDEN TUKENA

3.1 Terveydenhoitajatyö lastenneuvolassa

Neuvolapalveluiden käyttö on Suomessa runsasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut, että lastenneuvolapalveluita käyttää 99,6% lapsiperheistä. (Lastenneuvolakäsikirja 22.6.2015a). Uusin neuvoloita koskeva asetus on tullut voimaan toukokuussa 2011. Asetuksessa kaikki Suomen kunnat veloitetaan tarjoamaan suunnitelmallista ja tasoltaan yhtenäistä äitiys- ja lastenneuvolapalvelua. (A 6.4.2011/338). Tilastokeskuksen virallisten tilastojen mukaan lapsiperheitä on Suomessa yli puoli miljoonaa, joista reilu 500 on rekisteröidyn parisuhteen lapsiperheitä. Terveydenhoitajat kohtaavat työssään paljon erilaisia perheitä, mutta tilastojen valossa luonnollisesti vähemmän sateenkaariperheitä. (Lapsiperheet tyypeittäin 28.5.2015.)

Terveydenhuoltolaissa, 15. pykälässä, on määritelty neuvolapalveluita, joiden järjestäminen kuuluu Suomessa kunnille. Neuvolapalvelut tulee järjestää kaikille raskaana oleville naisille, lasta odottaville perheille sekä alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Laissa määritellään myös neuvolapalveluiden tarkka sisältö, johon kuuluu yhtenä tärkeänä osana vanhemmuuden ja perheen hyvinvoinnin tukeminen. Terveydenhuollon ammattihenkilöt toimivat neuvolapalveluita järjestäessä yhteistyössä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun, sosiaalihuollon, erikoissairaanhoidon ja tarvittaessa muidenkin tahojen kanssa. (L 30.12.2010/1326.)

Lastenneuvolalla tarkoitetaan alle kouluikäisille lapsille sekä heidän perheilleen suunnattua terveyden edistämisen palvelua. Lapsen kehitystä seurataan niin fyysisestä, psyykkisestä kuin sosiaalisesta näkökulmasta. Lastenneuvolatoiminta on kokonaisvaltaista lapsiperheen tukemista. Toiminnan avulla pyritään tunnistamaan jo varhaisessa vaiheessa erityistukea tarvitsevat lapset ja perheet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 22.6.2015a.)

Terveydenhoitajan työ tarkoittaa asiantuntevaa työtä lasten ja perheiden parissa. Työ koostuu lapsen ja perheen terveyden edistämisestä, lapsen kasvun ja kehityksen seurannasta sekä sen jatkuvuuden varmistamisesta yhdessä perheen kanssa. Terveydenhoitajan työhön kuuluu olennaisena osana myös moniammatillisissa ryhmissä toimiminen sekä erilaisten terveyttä edistävien ryhmien suunnittelu ja toteutus. (Lastenneuvolakäsikirja 2015b.) Terveyden edistäminen on pitkäjänteistä sekä tavoitteellista toimintaa, joka tähtää yksilön, perheen ja yhteisön mahdollisimman hyvään terveyteen sekä sairauksien ennalta ehkäisyyn (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 29.9.2014).

Valmiudet terveydenhoitotyössä tarkoittaa terveydenhoitajan tietoja, taitoja ja asenteita. Ammatillisen perustan tiedoille ja taidoille terveydenhoitaja hankkii koulutuksen kautta. Taito oppia uusia ammattiin vaadittavia asioita on oleellinen asia terveydenhoitajan työssä myös valmistumisen jälkeen. Terveydenhoitajan tulee olla tietoinen omista asenteistaan, sillä se vaikuttaa asiakkaiden arvojen ja kulttuurien ymmärtämiseen. Terveydenhoitajalta odotetaan omien tietojen, taitojen ja asenteiden soveltamista sekä oman persoonan käyttöä siten, että työn lopputulos on parasta mahdollista laatua. (Haarala ym. 2015, 17-20.)

Terveyden edistäminen kuuluu olennaisena osana terveydenhoitajan työhön. Terveyden edistäminen on laaja käsite ja siihen kuuluu muun muassa elintapaohjausta, tapaturmien ja tartuntatautien torjuntaa, seksuaaliterveyden edistämistä sekä terveyserojen kaventamista. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, [Viitattu 21.10.2015].) Terveydenhoitajatyö nojautuu tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuvaan hoitotyöhön. Työ vaatii ammatillista osaamista. Työelämä on jatkuvassa muutoksessa, mikä edellyttää terveydenhoitajilta omien tietojen ja taitojen päivittämistä. Terveydenhoitaja tarvitsee työssään taitoja, joilla hän pystyy nopeasti reagoimaan uusiin muutoksiin. (Suomen terveydenhoitajaliitto 2008.)

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä on säädetty ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoa. Sen tarkoituksena on potilasturvallisuuden ja terveydenhuollon palvelujen hyvän laadun tarkkailu sekä ylläpito. (L 28.6.1994/559.) Työnantaja on velvoitettu seuraamaan terveydenhuollon ammattihenkilöiden kasvua ja kehitystä ammatillisesti sekä luomaan edellytykset tarvittavalle ammatilliselle täydennyskoulutukselle (L 28.6.1994/559, 3 luku, 18 §).

Lastenneuvolassa terveydenhoitaja on keskeisin toimija. Terveydenhoitaja on oman alansa asiantuntija, joka vastaa lastenneuvolan tasosta ja ajanmukaisuudesta. Häntä voi kutsua perhehoitotyön palvelun antajaksi ja koordinoijaksi, joka vastaa oman alueensa lapsiperheiden tarpeisiin. Terveydenhoitajalla on lastenneuvolassa omat tehtävät sekä vastuualueet. Hän on nimenomaan perhetyön asiantuntija, joka tuntee alueensa lapsiperheet ja osaa näin ollen välittää alueensa väestön tilanteesta tietoa kunnalle. (Lastenneuvolakäsikirja 2015b.)

Terveydenhoitaja seuraa yksilöllisesti alle kouluikäisen lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Hän toteuttaa määräaikaistarkastukset, joita ennen lapsen kouluikää on aluksi lähes kuukausittain vuoden ikäiseksi saakka, puolitoistavuotiaana, kaksi-vuotiaana sekä sen jälkeen vuosittain. Terveydenhoitaja toteuttaa lastenneuvolassa laajat terveystarkastukset, joissa painottuu lapsen, vanhempien ja koko perheen terveyden- ja hyvinvoinnin tilanne, neljän ja 18 – kuukauden ikäiselle sekä neljävuotiaalle lapselle. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 13, 16.) Seitsemän vuoden iässä lapsi siirtyy kouluterveydenhuollonpiiriin. Terveydenhoitaja huolehtii valtakunnallisen rokotusohjelman toteuttamisesta, hoitaa Terveydenhuoltolaissa (L 30.12.2010/1326) määrättyt seulontaohjelman mukaiset seulonnat, ohjaa tarvittaessa jatkotutkimuksiin, -toimenpiteisiin tai erityistyöntekijöiden arviointiin sekä pyrkii tunnistamaan varhaisessa vaiheessa lapsen sekä perheen erityisen tuen tarpeet. (Lastenneuvolakäsikirja 2015b.)

Kasvatusneuvonta, vanhemmuuden, parisuhteen ja perheen muiden voimavarojen tukeminen, perheen elämäntapojen kartoittaminen, mahdolliset kotikäynnit sekä asiakaslähtöinen terveysneuvonta kuuluvat lastenneuvolan terveydenhoitajan arki-työhön. Terveysseurannan suunnitelman laatiminen kuuluu terveydenhoitajan työhön, minkä hän toteuttaa yhteistyössä lapsiperheen kanssa. Tavoitteena on, että kaikilla perheen lapsilla on sama terveydenhoitaja. Tämä helpottaa terveyspalveluiden käytön seurantaa ja neuvolapalveluiden jatkuvuuden koordinoitua. (Lastenneuvolakäsikirja 2015b.)

3.2 Sateenkaariperheiden kohtaaminen lastenneuvolassa

Asiakkaan kohtaaminen terveydenhoitotyössä perustuu hoitotyön eettisiin periaatteisiin. Kohtaamistilanteessa keskeisiä periaatteita ovat kunnioittamisen ja tasavertaisuuden periaatteet. Jokaisen asiakkaan kohdalla kanssakäymisen tulee olla laadultaan samanlaista riippumatta asiakkaan sukupuolesta, vakaumuksesta ja elämänkatsomuksesta. (Haho 2009, 32–33.) Pääosin sateenkaariperheet ovat kokeneet heidän kohtamisensa terveyspalveluissa asiallisena ja ystävällisenä (Jämsä, [Viitattu 24.2.2016]).

Asiakkaan ja terveydenhoitajan hoitosuhteen luomisen perusta on luottamuksen syntyminen ja avoin vuorovaikutus (Sairaanhoitajan eettiset ohjeet 3.10.2014). Neuvolatyötä ohjaa perhekeskeisyys ja asiakaslähtöinen toiminta. Perheen näkökulma on oleellinen asia neuvolakäynneillä koko asiakassuhteen ajan. Kunnioittamalla perheen päätöksiä terveydenhoitaja edistää luottamuksen syntymistä. (Armanto & Koistinen 2007, 22.) Luottamuksen muodostumiseen tarvitaan kummankin osapuolen avoimuutta, ja joskus sen syntyminen vaikeutuu asiakkaan lähtökohtien vuoksi. Osa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvista asiakkaista on kokenut kohtamisen terveydenhoitopalveluissa syrjivänä. Tämän vuoksi heillä on epäsuotuisa ennako-oletus ammattilaisen kohtamisesta terveydenhuollossa. (Jämsä 2008, 100–101.)

Asiakkaan kunnioittaminen näyttäytyy terveydenhoitajan avoimuutena tarttua myös vaikeisiin asioihin ja puhua niistä suoraan. Ammattilaisen tulee tuntea perheen dynamiikka ja elinympäristö, jotta mahdollisimman laadukas neuvolatyö toteutuu. (Armanto & Koistinen 2007, 22.) Sateenkaariperheiden toiveena on, että heitä kohdeltaisiin samoin kuin muitakin perheitä. Neuvolatyöntekijältä odotetaan reipasta otetta perhemuodon puheeksiottoon ja avointa keskustelua ympäristön asenteista ja läheisten suhtautumisesta. (Jämsä 2008, 179.)

Sateenkaariperhekyselyyn vastanneista lähes neljäsosa oli selvittänyt ennen palvelun käyttöä sen ennakkoluuloisuutta sateenkaariperheitä kohtaan. Lapsiperheille suunnatut terveyspalvelut tulisi soveltaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perheille sopiviksi. Yksi syy sateenkaariperheiden kokemukseen syrjinnästä selittyy

sillä, että terveydenhuoltopalvelut toimivat heteroydinperhemallin mukaan. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 109.)

Sateenkaariperheelle luovat tyypillisesti perheelleen omat sisäiset toimintamallit, sillä heiltä puuttuvat selvät kulttuuriset mallit (Jämsä, [Viitattu 24.2.2016]). Ihmiselle on ominainen tapa tehdä oletuksia kulttuurissamme elävien mallien mukaan, joten ei ole tavatonta, että terveydenhoitaja kohtaa asiakkaan yhteiskunnassamme esiintyvän heteronormatiivisen oletuksen mukaan. Esimerkiksi lesboäidin tullessa vastaanotolle tämä heteronormatiivinen käsitys voi olla terveydenhoitajalla niin vahva, ettei hän tule ajatelleeksi mahdollisuutta äidin seksuaalivähemmistöön kuulumisesta. Terveydenhoitajan on hyvä muistuttaa itselleen uutta asiakasta kohdattaessaan, ettei tiedä perheen elämästä ennakkoon mitään. (Jämsä 2008, 102–104.) Terveydenhoitajan tulee ymmärtää ja kiinnittää huomiota omiin ennako-oletuksiin sekä pohtia omia asenteitaan ja arvojaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyen, jotta hän osaa tarvittaessa muuttaa niitä (Burkholder & Burbank 2012, 15).

Terveydenhoitajan läsnäolon taidolla on suuri merkitys asiakkaan kokemukseen kohdatuksi tulemisesta. Läsnäolon taidolla tarkoitetaan yhteyden luomisen taitoa asiakkaan ja terveydenhoitajan välille. Kuunteleminen ja keskusteleminen sekä pysähtyminen asiakkaan voimavarojen ja ongelmien äärelle auttaa luomaan tätä läsnäolevaa kohtaamista. (Haho 2009, 32–33.) Yksi vastavuoroisista menetelmistä on dialoginen keskustelu, joka tukee läsnäoloa, asiakkaan osallistumista sekä tarpeita ja toiveita. Dialogisessa keskustelussa terveydenhoitaja ei johda keskustelua vaan kuuntelee aidosti ja reagoi perheen puheeseen. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 19.)

Terveydenhoitotyötä tekevän tulee kiinnittää asiakastilanteessa huomiota tapaansa asetella kysymyksiä sekä kielenkäyttöön, sillä ne vaikuttavat osaltaan ennakkotulkintojen muodostumiseen perheestä. Avoimia kysymyksiä esittämällä ammattilainen ei anna valmiita vastausvaihtoehtoja. Esimerkiksi terveydenhoitajan kysyessä kumpi hoitaa lasten päiväkotijärjestelyt, niin oletettua on, että vanhempia on kaksi. Silloin esimerkiksi apilaperheet jäävät vastausvaihtoehtojen ulkopuolelle. Avoin muoto kysymykselle olisi esimerkiksi ”kertoisitko lasten päiväkotijärjestelyistä”. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat olleet viime vuosina yhteiskunnassamme keskustelun aiheena, mutta palveluissa ei vielä kiinnitetä tarpeeksi huomiota sukupuolineutraaliin kielenkäyttöön. Terveydenhuollon yleisissä lomakkeissa vaihtoehtoina

on usein ”isä” ja ”äiti”. Terveystenhoitajan käyttäessä vastaanotolla esimerkiksi sanaa ”puoliso” sanojen ”mies” tai ”vaimo” tilalla, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat asiakkaat kokevat tasavertaisuutta. (Jämsä 2008, 108–112.)

Ammattilaisen on osattava kuunnella aktiivisesti, jotta hän löytää tietoa asiakkaalle merkityksellisistä kokemuksista. Ihmisen aivoille on ominaista poimia uudesta tiedosta asiat, jotka voi yhdistää jo olemassa olevaan tietoon. Jos terveystenhoitajalla ei ole tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perheistä, voi olla, että hän kuuntelee asiakasta heteronormatiivisella olettamuksella. (Jämsä 2008, 108–111.) Terveystenhoitajan on esimerkiksi tärkeää opetella Suomen laeista, jotka koskevat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, sillä se auttaa ymmärtämään sateenkaariperheiden tarpeita (Burkholder & Burbank 2012, 15).

3.3 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukeminen lastenneuvolassa

Tukeminen käsitteenä on hyvin laaja, eikä yhtä ainoaa määrittystä löydy. Tukemista voidaan määritellä esimerkiksi englanninkielisen sanan ”counselling” käännon avulla. Sillä tarkoitetaan asiakkaan ohjaamista, neuvojen antamista ja kehottamista. Oleellista on asiakkaan omien voimavarojen huomiointi. Tukemiseen kuuluu olennaisena osana vuorovaikutus, johon sisältyy kuuntelu, tiedon jakaminen, kysyminen ja selvittäminen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 11–12.)

Vanhemmuuden tukemiseen on lukuisia keinoja. On tärkeää, että jokainen perhe kohdataan yksilöllisesti ja heidän voimavarojaan tuetaan. Vanhemmuus alkaa kehittyä jo lapsen odotuksen aikana. Sen tukeminen aloitetaan keskustelemalla ajatuksista ja ennako-oletuksista vanhemmuuteen liittyen. Vähemmistöön kuuluvia sateenkaariperheitä kohdatessa tulee huomioida, että myös näiden perheiden välillä on eroavaisuuksia niin perhemuotojen, arvojen kuin toimintatapojen suhteen. Kaikkien perheiden tukeminen perustuu samoihin malleihin, joten neuvolatyöntekijöillä on ammattitaito tukea yhtäläillä sateenkaariperheiden vanhemmuutta. (Jämsä 2008, 174, 177–179.)

Terveystenhoitajan tulee tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta keskustelemalla kiintymyskäyttäytymisestä sekä varmistamalla, että vanhemmat huomaavat

lapsensa tarpeet ja osaavat vastata niihin. Vanhempien kanssa keskustellaan tavoista, kuinka kommunikoida lapsen kanssa. (Haapio ym. 2009, 152–153.) Haarala ym. (2015, 169–170) mukaan neuvolakäynneillä on hyvä mahdollisuus arvioida ja tarvittaessa ohjeistaa vanhemman reagointia lapsen itkuun esimerkiksi rokottamisen yhteydessä.

Haaralan ym. (2015, 168) mukaan terveydenhoitajan tulee tarkastella koko neuvolakäynnin ajan, kuinka lapsen ja vanhemman vuorovaikutus toimii. Terveydenhoitajan tulee puuttua tilanteeseen, jos vanhempi ei ole vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa puheen, katsekontaktin ja kosketuksen kautta. Vuorovaikutus on puutteellista, jos vanhempi pitelee lastaan kuin esinettä, ojentaa lasta muille eikä halua itse pitää lastansa lähellä, tai jos kosketus ei ole luonnollista. Myös lasta tulee havainnoida. Vuorovaikutus ontuu, jos lapsi ei yritä ottaa kontaktia vanhempaansa jokin tavalla ja katseen avulla. Lapsen ja vanhemman välisestä kommunikoinnista tulee huolestua, jos lapsi ei tykkää vanhempansa kosketuksesta tai reaktio siihen on laimeaa. (Haarala ym. 2015, 159–160.)

Terveydenhoitajan tulee kertoa, että vanhemmaksi kasvu tapahtuu läsnäolon ja vuorovaikutuksen myötä (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 84). Terveydenhoitaja voi neuvolavastaanotolla vahvistaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta myönteisen palautteen avulla. Vanhempi voi havahtua esimerkiksi pienen kommentin kautta siihen, että hän on vauvalle erityinen ihminen. Esimerkiksi vauvan katsoessa vanhempaansa, terveydenhoitaja voi huomioda ääneen, kuinka lapsi katsoo mielellään vanhempaansa aivan eri tavalla kuin muita ihmisiä. (Haarala ym. 2015, 169.)

Mallittaminen on toinen keino tukea vuorovaikutusta neuvolakäynnillä, jolloin terveydenhoitaja näyttää toiminnallaan esimerkkiä vuorovaikutusta tukevasta käyttäytymisestä. Esimerkiksi, jos vanhemmalla on vaikeuksia vuorovaikutuspuheessa lapsen kanssa, terveydenhoitaja voi näyttää luontevasti mallia, kuinka sen tulisi tapahtua kertomalla lapselle mitä tapahtuu samalla, kun äiti käsittelee lastaan. Esimerkiksi pukemistilanteessa terveydenhoitaja voi jutella lapselle ”Nyt äiti laittaa housut jalkaan, noin ja sitten ensimmäinen sukka...”. Mallittamisen tulee tapahtua luonnollisesti muun toiminnan rinnalla, ja ei ole tarkoitus, että vanhemman itsetunto vanhemmuuteen laskee.

Kolmas keino tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta vastaanotolla on esiintyminen vauvan äänenä. Tämä on hyvä keino, sillä vauvan kautta puhuessa vanhemmat eivät koe ohjausta komentamisena ja ohjeina. Tässä menetelmässä terveydenhoitaja pohtii avoimesti vauvan äänellä esimerkiksi vauvan itkiessä lattialla ”voi kun tuntuu ikävälle, ota minut syliin”. (Haarala ym. 2015, 169–170.)

Terveydenhoitajan apuna varhaisen vuorovaikutuksen arvioimiseen on kehitetty varhaista vuorovaikutusta tukeva haastattelumenetelmä (VaVu). Sitä käytetään apuna lastenneuvolassa lapsen tuomien tuntemusten keskusteluun ja tuen tarpeiden tunnistamiseen pian syntymän jälkeen. Haastattelussa keskitytään synnytyskokemukseen, vanhempien psyykkiseen terveyteen, kummankin vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen, perheen ja lähipiirin suhtautumiseen ja tuen antamiseen sekä perheen taloudelliseen tilanteeseen. Vastaanotolla keskustellaan myös mahdollisista huolenaiheista sekä siitä, minkälainen näkemys vanhemmilla on lapsestaan. Haastattelussa on tärkeää vahvistaa esiin nousseita positiivisia asioita. Kielteisten asioiden kohdalla terveydenhoitajan tulee olla ymmärtäväinen, selvittää mitä pulmat ovat, mistä ne voisivat johtua ja yhdessä keskustellen etsiä niihin perhettä tukevia ratkaisuja. (Mäki ym. 2014, 207–213.) Muita keinoja vuorovaikutuksen havainnointiin ja tukemiseen ovat esimerkiksi erilaiset videoavusteiset ohjaukset (Hakulinen–Viitanen ym. 2012, 70; Haarala ym. 2015, 170).

Sevón ja Rönkä (2010, 15) toteavat tutkimusartikkelissaan, että vanhemmuuteen ollaan sitoutuneita ja lapsen terveydestä huolehditaan pikkulapsiperheissä. Monet tekijät vaikuttavat siihen, kuinka vanhemmuuden tehtävistä kyetään suoriutumaan. Vanhemman ja lapsen persoonallisuuden ja tunnetilojen lisäksi vanhemman kykyyn vastata lapsen tarpeisiin vaikuttavat myös ulkoiset tekijät. Näitä ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa työnteko, parisuhteen tila ja puolisoilta saatu kannustus. (Haarala ym. 2015, 159.)

Sevón ja Rönkä (2010, 16) kertovat työntöön tuovan uupumusta, stressiä sekä haasteita ajankäyttöön perheiden arjessa. Parisuhdeongelmat, taloudelliset ongelmat, riittämättömyyden ja syyllisyyden tunne vanhempana sekä hermostuminen lapsen kanssa vaikeissa tilanteissa ovat yleisiä vanhemmuuteen liittyviä huolia. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 220.) Ylitalo (2011, 56) korostaa vanhempien

jaksamisen olevan tärkeää vanhemmuuden tehtävistä selviytymiseen. Neuvolatyöntekijän tulee ottaa huomioon yksilöllisesti nämä perhettä kuormittavat tekijät keskustellessaan vanhempien omasta jaksamisesta (Lastenneuvola lapsiperheen tukena 2004, 81.)

Lastenneuvolan terveydenhoitajan tehtävä on tukea perheitä jaetun vanhemmuuden toteutumiseen. Siinä molemmat vanhemmat sitoutuvat ja osallistuvat tasa-arvoisesti lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä kodin hoitoon. Jaetun vanhemmuuden asioista lapsi saa tasapainoisen turvan ja tuen kehitykselleen kummaltakin vanhemmalta sekä molemmat vanhemmat saavat tärkeää tilaa ja omaa aikaa huolehtia itsestään. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 83–84.)

Terveydenhoitajan tulee ohjata vanhempia tunteiden läpikäymiseen. Vanhemman tulee hallita omaa käyttäytymistään niin, ettei ole haitaksi lapselle. Vanhemman tulee hyväksyä myös omat tunteensa. Lapsi tarvitsee jatkuvaa hoivaa ja huomioita, mikä voi olla toisinaan raskasta. Vanhemmuuteen kuuluu laaja tunteiden skaala, johon voi sisältyä myös huonommuuden ja syyllisyyden tunteita. Toisinaan nämä tunteet saavat kehitystä aikaan, esimerkiksi vanhemmuudesta syyllisyyttä tuntiesseen vanhempi panostaa enemmän lapsen huomioimiseen. Toisinaan negatiiviset tunteet voivat olla liian vangitsevia, jos vanhempi on esimerkiksi liian ankara itseään kohtaan. Tunteiden läpikäyminen on tärkeää, jotta ne eivät patoudu ja purkaudu voimakkaina negatiivisina tunnepurkauksina. Joskus tunteet purkautuvat esimerkiksi kiukkuna toista ihmistä kohtaan. (Ylitalo 2011, 46, 58.) Perusturvallisuuden toteututtua vanhemman ei kannata liikaa syyllistää itseään pienten erehdysten takia. Tärkeää on, että lapsi näkee virheiden korjaamistilanteen ja anteeksiannon. (Armento & Koistinen 2007, 240.)

Osa sateenkaariperhekyselyyn vastanneista on kokenut sateenkaariperheen vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisen neuvolassa jäävän ammattilaisten osalta puutteelliseksi (Kuosmanen & Jämsä 2007, 56). Perheet kokivat, että terveydenhoitajan on vaikea ottaa heidän perhe-elämänsä ja parisuhteensa puheeksi. Jos puheeksiotto tapahtui seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aloitteesta, koettiin terveydenhoitajan vaivaantuvan ja yrittävän vaihtaa puheenaihetta. Erityisesti miesparit kokivat, että heidän parisuhteensa on arkaluontoinen asia neuvolatyöntekijälle. (Jämsä 2008, 176–177.)

Vanhempien keskinäinen hyvinvointi heijastuu aina myös lapseen. Lapsen syntyminen vaikuttaa parisuhteeseen. Vanhemmuus tuo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja voi olla yksi tekijä, joka motivoi pariskuntaa ylläpitämään hyvää parisuhdetta. Toisaalta vanhemmuus aiheuttaa ajanpuutteen ja ristiriitatilanteiden vuoksi kielteisiä tunteita kumppania kohtaan. Yhteisen ajan ja tekemisen järjestäminen, läheisyys ja kannustava palaute lisäävät positiivista ilmapiiriä parisuhteessa. (Sevón & Rönkä 2010, 16–17.) Stressin määrää lisää kotitöiden ja lastenhoidon kasaantuminen, mikä osaltaan aiheuttaa kitkaa parisuhteelle. Yhdessä tehty työnjako lasten- ja kodinhoidossa auttaa vähentämään arjen paineita ja vaikuttaa positiivisesti parisuhteeseen. (Hakulinen-Viitanen & Pelkonen 2013, 31; Malinen 2011, 52.) Terveystenhoitaja tukee vanhempia muodostamaan lapsen syntymän jälkeen kahden aikuisen suhteesta vähintään kolmen henkilön perheen, jossa tärkeänä osana on myös vanhempien parisuhde (Hakulinen-Viitanen & Pelkonen 2013, 31).

Puolisoiden välinen hyvä vastavuoroinen keskusteluyhteys on parisuhteen kannalta tärkeää. Omien tunteiden esiin tuominen ja avoin keskustelu parisuhteen tilasta edistävät hyvää parisuhdetta. Myös ristiriitatilanteiden rakentava selvittäminen on oleellinen asia parisuhteen hoitamisessa. Rakentavaan keskusteluun kuuluu muun muassa se, että ristiriitaa purkaessa ei arvostella puolison persoonaa. (Malinen 2011, 22, 52-53.) Neuvolatyöntekijä voi ohjata parisuhdekeskusteluun kehottamalla puolisoja miettimään yhdessä parisuhteen toimivia ja parannettavia asioita sekä muutosta tukevia ratkaisuja (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 82).

Hyvinvoivaan parisuhteeseen kuuluu tunne siitä, että parisuhde kestää. Parisuhde koostuu useasta eri vaiheesta, ja niiden läpikäyminen auttaa suhteen pysyvyydessä. Rakastumisen vaihetta seuraa sitoutumisen vaihe, ja itsenäistymisenvaiheen jälkeen pariskunnalla on valmiudet kumppanuuden vaiheen syntymiseen. (Hakulinen-Viitanen & Pelkonen 2013, 31.) Terveystenhoitaja yksi keino tukea parisuhdetta on tuoda esiin parisuhteen vaiheet sekä yleiset lapsiperheiden parisuhteiden ongelmat. Tämä auttaa perhettä ennakoimaan tilanteet ja ottamaan omia voimavaroja käyttöön ajoissa. Neuvolassa korostetaan parisuhteen voimavaroja ja keskustellaan parisuhteen hoitamisen keinoista. (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena

2004, 82.) Vanhemmille kannattaa huomauttaa, että vanhempien välinen vuorovaikutus on lapselle mallina kahden ihmisen välisestä rakkauden osoittamisesta (Ylitalo 2011, 45).

Laajat terveystarkastukset ovat tärkeä keino saada perheestä laajempi kokonaiskuva sekä paneutua perheen ja lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Vaikka vanhempien tarpeet ovat tärkeitä vanhemmuutta tukiessa, terveydenhoitajan tehtävä on tuoda lapsen näkökulma esille asioita käsitellessä. Tiedon anto on yksi keino tukea vanhemmuutta, mikä voi vähentää vanhemman huolta sekä auttaa vanhempaa varautumaan mahdollisesti eteen tuleviin asioihin. (Lastenneuvolakäsikirja 14.9.2015.) Terveystarkastajalla on ammattimaisuus antaa tietoa lapsen kehitysvaiheista sekä hyvinvointia tukevista ja horjuttavista tekijöistä. Suoran tiedon annon sijasta tehokkaampia keinoja on käyttää dialogisia, motivoivia ja voimavaralähtöisiä työmenetelmiä, joissa perheen näkökulma tulee vastavuoroisesti esille. (Hakulinen–Viitanen ym. 2012, 18–20.)

Laajoissa terveystarkastuksissa läpikäytävät asiat painottuvat lapsen iän ja kehitystason mukaan. Neljän kuukauden iässä teemana ovat erityisesti vuorovaikutus, lapsen uni-, ruokailu- ja virikerytmit sekä vanhempien psyykinen jaksaminen. Imetykseen liittyvät asiat ovat myös ajankohtaisia. Uhmaiästä, lapsen kehityksen etenemisestä ja hoitojärjestelyistä keskustelu painottuvat 18- kuukauden iässä. Lapsen ja vanhemman suhde, lapsen erityiset osaamisalueet, sosiaalisissa suhteissa pärjääminen sekä uusien asioiden oppimisen sujuminen ovat keskiössä nelivuotiaan tarkastuksessa. (Hakulinen–Viitanen ym. 2012, 55–56.)

Vanhempien hyvinvointi heijastuu lapsen hyvinvointiin, ja neuvolan tärkein tavoite on varmistaa lapselle hyvinvoiva ympäristö kasvaa ja kehittyä (Armanto & Koistinen 2007, 360). Kaikissa lastenneuvolan terveystarkastuksista käydään läpi myös vanhempien terveystottumuksia. Erityisesti alkoholin ja päihteiden käyttöön kiinnitetään huomioita. Terveystarkastaja voi käyttää apunaan vanhemman alkoholin käytön kartoittamisessa ja siitä keskustelussa AUDIT –lomaketta (Mäki ym. 2014). Myös vanhemman ravitsemustottumukset, liikuntatottumukset sekä palautuminen ovat tärkeitä asioita. Vanhempia kannattaa herätellä ajattelemaan asiaa myös siltä kannalta, minkälaisena mallina he haluavat olla lapsellensa. Lisäksi terveystarkastuksissa läpikäytäviä asioita ovat muun muassa lapsen seksuaaliterveys, suunterveys,

mediakasvatus sekä kodin ja ympäristön turvallisuus. (Hakulinen–Viitanen ym. 2012, 56; Lastenneuvolakäsikirja 14.9.2015.)

Vanhempien ja koko perheen hyvinvoinnista keskusteltaessa terveydenhoitaja voi käyttää apunaan lastenneuvolassa Lapsiperheen arjen voimavaralomaketta, joka helpottaa voimavarojen ja kuormittavien tekijöiden puheeksiottamista (Hakulinen–Viitanen ym. 2012, 20–21). Myös vanhemmuuden ja parisuhteen roolikartat ovat hyviä apuvälineitä vanhemmuuden tehtävistä ja parisuhteesta keskusteltaessa. Sen avulla vanhemmat voivat tarkastella vanhemmuuden ja parisuhteen roolien kehittymisen astetta sekä löytää hyvin toimivia asioita ja kehittämisen kohteita niihin liittyen. Terveydenhoitaja voi hyödyntää keskusteluissa myös verkostokarttaa, jonka avulla vanhemmat voivat tunnistaa tukiverkostonsa ja kuormittavat sosiaaliset suhteensa. (Haarala ym. 2015, 175–177, 183.) Neuvokas perhe -kortti ja ohjausmenetelmää voi käyttää perheen ravitsemus- ja liikuntatottumusten sekä vanhempien tupakoinnin ja päihteiden käytön itsearviointiin ja muutostarpeiden esiin nostamiseen (Mäki ym. 2014, 229). Vanhemman mielialan kartoittamiseen voidaan käyttää tarvittaessa mielialakyselyä (RBDI) tai EPDS- lomaketta, joka on tarkoitettu synnytyksen jälkeisen masennuksen tunnistamiseksi. (Mäki ym. 2014, 217, 226–227.)

Sosiaalisen tuen antaminen perheelle on yksi terveydenhoitajan tavoista tukea vanhemmuutta. Terveydenhoitaja voi ohjata perheitä tarvittaessa erilaisiin valmennus- ja vertaistukiryhmiin, jotka ovat tarpeellisia vanhemmuuden haasteiden ja voimavarojen läpikäymiseen. Ryhmissä vanhemmat voivat tuoda omia ajatuksiaan julki ja saada uusia näkökulmia vanhemmuuden ja parisuhteen haasteisiin. Näistä ryhmistä voi löytyä hyviä sosiaalisia kontakteja, jotka tukevat jaksamaan arjessa. Terveydenhoitajan kannattaa kannustaa perheitä ottamaan tukea vastaan läheisiltä ja ystäviltä (Armanto & Koistinen 2007, 360; Hakulinen–Viitanen 2012, 18.) Malinen (2011, 22, 52–53) kertoo sosiaalisten suhteiden avun parantavan myös parisuhde-tyytyväisyyttä.

Terveydenhoitajan työ on ennaltaehkäisevää työtä. Neuvolatyöntekijän ammattimaisuuteen kuuluu löytää vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisen tarpeet. Joskus voi olla tilanne, että tarpeet ovat kovin ongelmallisia eikä terveydenhoitajalla ole resursseja niiden läpikäymiseen vastaanoton aikana. Tällöin terveydenhoitajalla tu-

lee olla valmiudet ohjata vanhemmat muihin tukea antaviin palveluihin, muun muassa perheneuvolaan, psykologille tai sosiaalityöntekijälle tarpeen mukaan. (Armento & Koistinen 2007, 360–361.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on teemahaastattelun avulla selvittää, minkälaisia haasteita terveydenhoitajat kohtaavat tukiessaan vanhemmuutta sateenkaariperheissä. Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa, jonka avulla terveydenhoitaja saa valmiuksia tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta ja sitä kautta sateenkaariperheet tuntisivat saavansa tukea vanhemmuuteen. Tavoitteena on myös tekijöiden oman ammattitaidon kehittäminen vanhemmuuden tukemisessa sekä sateenkaariperheiden kohtaamisessa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia valmiuksia terveydenhoitajilla on tukea vanhemmuutta sateenkaariperheissä?
2. Minkälaisia haasteita terveydenhoitajat kokevat sateenkaariperheiden kohtaamisessa?
3. Minkälaisia tuen tarpeita terveydenhoitajat ovat kohdanneet sateenkaariperheiden vanhemmuudessa?
4. Minkälaisia ympäristöstä tulevia voimavaroja ja haasteita vanhemmuuteen liittyen sateenkaariperheet tuovat esille terveydenhoitajan vastaanotolla?

Opinnäytetyö on rajattu koskemaan sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemista lastenneuvolassa.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, joka sopii menetelmänä parhaiten kokemuksia kartoittavaan tutkimukseen. Kvalitatiivinen tutkimus liittyy ihmisten erilaisiin uskomuksiin, asenteisiin sekä muutoksiin käyttäytymisessä. Tyypillisesti kvalitatiivista tutkimusta käytetään silloin, kun tutkimusalueesta ei tiedetä juuri mitään, tai silloin, kun halutaan saada jo olemassa olevaan tutkimusalueeseen uusi näkökulma tai ymmärtää tutkittavaa aluetta paremmin. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 49–50.) Kvalitatiivinen tutkimus sopii tähän opinnäytetyöhön hyvin, sillä sateenkaariperheitä lastenneuvolan asiakkaina ei ole kotimaassa tutkittu terveydenhoitajan näkökulmasta.

5.1 Aineiston keruu

Opinnäytetyön kohderyhmä rajattiin terveydenhoitajiin, jotka työskentelivät lastenneuvolassa. Kohderyhmä valittiin tarkoituksenmukaisesti niin, että heillä kaikilla oli ollut lastenneuvolan asiakkaana sateenkaariperheitä tai –perhe. Haastateltaviksi valittiin viisi lastenneuvolan terveydenhoitajaa, jotka osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tapaan osallistujien määrä oli pieni, sillä sen tarkoituksena ei ollut tutkia määrää vaan nimensä mukaisesti ilmiön laatua (Kylmä & Juvakka 2007, 27).

Ennen haastateltavien etsimistä tärkeää oli, että organisaatiolta saatiin tutkimuslupa (Kylmä & Juvakka 2007, 57–63). Kun tutkimuslupa oli saatu, laadittiin tutkimuksen saatekirje (Liite 1), joka lähetettiin sähköpostitse usealle lastenneuvolan terveydenhoitajalle. Osa tutkimukseen osallistujista ilmoittautui itse haastatteluun, joko sähköpostitse tai puhelimitse. Muutama haastateltava saatiin lumipallo-otannalla mukaan tutkimukseen, kun terveydenhoitajat ehdottivat sateenkaariperheitä kohdaneita kollegoitaan haastateltaviksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Haastateltaviin oli henkilökohtaisesti yhteydessä ja sovittiin käytännön järjestelyt, missä ja milloin haastattelut voitiin toteuttaa.

Tämän opinnäytetyön aineiston keruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, joka sopi parhaiten kokemuksiä kuvailevaan tutkimukseen. Teemahaastattelu mahdollisti terveydenhoitajilta saatavien vastausten ja tietojen selventämisen esimerkiksi tarkentavien kysymysten avulla. Ennen haastattelujen tekemistä aihepiirit eli teemat mietittiin tarkasti, mutta kysymysten muodoille ja järjestykselle annettiin vapaus muotoutua haastattelujen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Saajavaara 2009, 204–209.)

Opinnäytetyön tutkimusongelmien ja kerätyn teoretiedon pohjalta rakennettiin haastattelun neljä teemaa. Kaikkiin teemoihin tehtiin niihin liittyviä avainkysymyksiä, joiden ympärille haastattelurunko (Liite 2) muodostui. Teemojen määrä haluttiin pitää sopivana, sillä niiden suuri määrä olisi muuttanut teemahaastattelun strukturoiduksi haastatteluksi (Kylmä & Juvakka 2007, 77–80).

Ennen ensimmäistä varsinaista haastattelua haastattelurunko testattiin haastattelella yhtä lastenneuvolan terveydenhoitajaa. Teemahaastattelurungon testaus onnistui hyvin, sillä haastattelurunkoon tehtiin vain pieniä muutoksia testauksen jälkeen. Ensimmäisestä haastattelusta saatiin hyvin kerättyä tutkimusaineistoa, joten testihaastattelun materiaali päätettiin ottaa mukaan tutkimusaineistoon.

Valituille lastenneuvolan terveydenhoitajille toteutettiin yksilölliset teemahaastattelut, jotka tehtiin kasvotusten osallistujien työpaikoilla. Haastattelutilanteet valmisteltiin huolellisesti. Tutkimukseen osallistujia informoitiin etukäteen siitä, kuinka kauan haastattelu tulee suurin piirtein kestämään. Haastatteluihin varattiin tunti terveydenhoitajien työajasta, mikä oli sopiva ja kohtuullinen aika vireystilan ylläpitoon ja haastatteluiden tekemiseen. Haastattelun tekemistä harjoiteltiin etukäteen käymällä ääneen läpi teemahaastattelurunkoa. (Kylmä & Juvakka 2007, 90–91.)

Kylmän ja Juvakan (2007, 92) mukaan tutkimushaastattelu on kolmivaiheinen prosessi, jonka mukaan myös tämän opinnäytetyön haastattelut toteutettiin. Aloitusvaiheessa luotiin sosiaalinen kontakti haastateltavan kanssa molemminpuolisella esittäytymisellä. Tunnelma pyrittiin pitämään mahdollisimman luonnollisena kyselemällä esimerkiksi haastateltavan tunnelmia tutkimukseen osallistumisesta. Haastattelun aloitusvaiheessa käytiin läpi tutkimuksen toteutusta, vastattiin haastateltavan

mahdollisiin kysymyksiin ja varmistettiin vielä suostumuslomakkeella (Liite 3) haastattelun osallistuminen tutkimukseen. Osallistujalta varmistettiin myös lupa haastattelun nauhoittamiselle, jonka jälkeen nauhoituslaitteen toimivuus testattiin ja se sijoitettiin äänen laadun kannalta sopivaan paikkaan (Kylmä & Juvakka 2007, 90–91).

Aineisto kerättiin tutkimushaastattelun vaiheessa. Tutkimukseen osallistuneen terveydenhoitajan näkökulma ohjasi laadullisen tutkimuksen haastattelua. Teema-haastattelurungon pohjalta kysyttiin aluksi yleisiä ja laajoja kysymyksiä, joista siirryttiin luonnollisesti tarkentaviin kysymyksiin. Haastattelun päätösvaiheessa osallistujalta kysyttiin mielipiteitä haastattelun ja näkökulmien kattavuudesta. Tiedusteltiin olisiko hänellä ollut vielä jotain lisättävää sekä millainen tunne hänelle jäi tutkimushaastatteluun osallistumisesta. (Kylmä & Juvakka 2007, 92–94.) Haastateltaville tehtiin selväksi, että haastattelijoihin voi ottaa yhteyttä, mikäli heille tulee vielä jotain kysyttävää tai kommentoitavaa.

5.2 Aineiston analyysi

Opinnäytetyössä haastatteluilla kerätty aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällynnänalyysin avulla. Lähtökohtina olivat teoreettiset lähtökohdat, joiden kautta aineistosta löydettiin teoriaa vahvistavia päätelmiä sekä teoriapohjasta poikkeavia ja uusia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Tutkimushaastattelut litteroitiin eli terveydenhoitajilta kerätty haastattelumateriaali kirjoitettiin puhtaaksi tekstiksi. Koko haastattelumateriaali avattiin kirjoitusvaiheessa sanatarkasti. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 132, 136.)

Puhtaaksi kirjoitettu haastattelumateriaali luettiin läpi useaan kertaan, jotta se hahmotettiin ja siihen päästiin perehtymään paremmin. Kun aineistoa lähdettiin analysoimaan, tutkittava ilmiö rajattiin opinnäytetyön tarkoituksen ja tutkimuskysymysten pohjalta. Analyysiyksiköksi valittiin siis terveydenhoitajien ilmaiset, jotka poimittiin haastatteluista. Aineistosta rajattiin pois kaikki tutkimuskysymysten ja opinnäytetyön tarkoituksen ulkopuolelle jäävä materiaali. Jäljelle jäänyttä aineistoa tarkasteltiin laajasti ja yksityiskohtaisesti. (Kylmä & Juvakka 2007, 115; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 136.)

Materiaali jaettiin teemahaastattelurungon mukaisiin aihepiireihin, mikä helpotti terveydenhoitajien kertomien ilmaisujen käsittelyä ja jäsentelyä oikeisiin tutkimuskysymyksiin. Teemojen hahmottamisen apuna käytettiin erivärisiä alleviivauskyniä sekä muistilappuja. Esiinnousseista ilmaisuista etsittiin yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Haastateltavien alkuperäiset ilmaukset pelkistettiin eli redusoiittiin ryhmittelyn eli klusteroinnin avulla. Ryhmittelyvaiheessa muodostetuista pelkistetyistä ilmauksista etsittiin yhteneväisyyksiä ja koottiin niistä alaluokkia. Yläluokat taas saatiin kokoomalla yhteneväiset alaluokat yhteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93, 109–110, 117–118.) Lopuksi alkuperäiset ilmaukset, tiivistetyt ilmaisut sekä ala- ja yläluokat yhdistettiin yhteneväiseksi analyysitaulukoksi, josta esimerkki liitteenä neljä.

Ennen opinnäytetyön tekemistä teoreettisen viitekehyksen perusteella tiedettiin sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisesta lähinnä sateenkaariperheiden kokemusten ja näkemysten pohjalta. Terveydenhoitajien haastattelun pohjalta saadun tutkimusmateriaalin kautta saatiin todennettua yhtäläisyyksiä aikaisempaan, ilmiöstä jo tiedettyyn, teorian tietoon. Lisäksi etsittiin ja löydettiin uusia näkökulmia rikastamaan aikaisempaa teorian tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117–118.)

6 TULOKSET

6.1 Taustatiedot

Haastateltavat koostuivat viidestä lastenneuvolan terveydenhoitajasta, jotka olivat kohdanneet työssään sateenkaariperheitä. Tapaamisten määrät vaihtelivat, sillä osa terveydenhoitajista oli tavannut sateenkaariperheitä säännöllisesti jatkuvassa asiakassuhteessa, kun taas osa muutamia kertoja sijaisena.

6.2 Terveydenhoitajan valmiudet tukea vanhemmuutta sateenkaariperheessä

Kaikki terveydenhoitajat olivat sitä mieltä, että **vanhemmuuden tukeminen on samanlaista sateenkaari- ja heteroperheissä**. Osa oli vahvasti sitä mieltä, että vanhemmuuden tukeminen ei eroa millään tavalla kyseisten perheiden kohdalla. Muutama puolestaan ilmaisi asian niin, että sateenkaariperheen tukemisen ei ainakaan pitäisi erota heteroperheen tukemisestä.

...en mä sitäkään erittele, että ihan niinku yleisesti mä ajattelen, että perheet on perheitä...

...ei sen ainakaan pitäisi erota kauheasti...

...pyrin ajattelemaan niinku siinä olis kuka tahansa pariskunta...

Terveydenhoitajilta kysyttiin omista valmiuksista tukea sateenkaariperheen vanhemmuutta. **Mielipiteet omista valmiuksista vaihtelivat terveydenhoitajien välillä**. Osa haastateltavista koki omat valmiudet tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta hyvänä ja samanlaisena kuin kaikkien muidenkin perheiden. Osa terveydenhoitajista puolestaan koki, että valmiuksissa on puutetta. He kokivat valmiuksien olevan heikkoja esimerkiksi tilanteissa, joissa sateenkaariperheille kohdistuisi ulkoapäin tulevia ennakkoluuloja. Yksi terveydenhoitajista uskoi valmiuksien tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta kehittyvän koulutuksen kautta.

...jos sitten kohdistuu jotain ulkoapäin tulevia paineita perheelle ja muuta, että miten, miten sitten sellasessa tilanteessa tukea...

...no ehkä sellaisiksi kohtalaisiksi, mutta tottakai voi niinku olla paljon paremmatkin, että justiin sen sellasen kautta, että ehkä asiasta puhutais enemmän ja olis ihan koulutusta...

...no ihan mun mielestä samalla tavalla kun kaikkien muittenkin perheit-ten, et ihan hyvänä koen...

Terveystenhoitajien asenteilla on vaikutusta sateenkaariperheiden kanssa työskenneltäessä. Muutama haastateltava kuvaili suhtautuvansa luonnollisesti erilaisiin perheisiin. Kaikkien haastateltavien suhtautuminen sateenkaariperheisiin oli tasa-arvoista. He toivat esiin, että sateenkaariperheet ovat samanarvoisia kuin kaikki muutkin perheet. Muutama terveydenhoitaja toi esiin elämäkokemuksen tuovan rohkeutta kohdata erilaisia perheitä. Terveydenhoitajat olivat sitä mieltä, että omiin asenteisiin tulee kiinnittää huomiota, eivätkä ne saa vaikuttaa asiakassuhteeseen terveydenhoitajan työssä.

...mulle se on ollu ihan luonnollista...oon niinku ajatellu, että on niinku erilaisia perheitä, et se ei oo ollu mulle mikään semmonen, että mitä olis pitäny kovasti työstää sitä asiaa, että se on ollu ihan luonnollista...

...sitte tietysti mitä nyt erityisesti sateenkaariperheiden kohdalla miettii, niin...että heille se tapaaminen olis...niinku he kokee et heidät otetaan vastaan ihan samanlaisena ku kaikki muutkin perheet...

...ehkä jotenki sellanen niinkun elämäkokemus ja muutenkin jo auttaa erilaisten asioiden niinku kohtaamiseen...

...vaikka täysin on positiivinen suhtautuminen, mut justiin ne sellaset tiedostamattomat asenteet ja tällaset, että ehkä niihin sillai jo etukäteen kiinnittää huomiota...

...omat asenteet ei saa vaikuttaa tässä työssä...kaikkia perheitä hoide-taan ihan samalla tavalla...

Haastateltavat toivat esille terveydenhoitajan ja perheen väliseen **vuorovaikutus-suhteeseen vaikuttavia tekijöitä**. He mahdollistivat omalla toiminnallaan hyvän

vuorovaikutussuhteen syntymisen perheen kanssa. Terveystenhoitajat kertoivat vuorovaikutuksen syntyvän samalla tavalla sateenkaariperheiden kuin muidenkin perheiden kanssa. He mainitsivat läsnäolon taidon, vanhempien tasavertaisen huomioimisen, katsekontaktin ottamisen ja kuuntelun olevan keinoja, joilla he edesauttavat luottamuksen ja hyvän vuorovaikutussuhteen syntymistä. Osa haastateltavista mainitsi oman persoonan lisäksi perheen persoonalla olevan vaikutusta siihen, millaiseksi vuorovaikutussuhde kehittyy.

...että en mä ajattelisi, että se vuorovaikutus on yhtään sen sen erilaisempaa heidän kohdallaan kun kenenkään muun kanssa...

...antaa niinku aikaa sille perheelle, että heille tulee sellanen olo, että täällä ei oo niinku kiire...ja tulee olo, että mua niinku kuunnellaan...

...ettei se lähde siihen että vaan niinku tavallaan ajattelisi että se biologinen vanhempi on se jollain tavalla tärkeämpi, jonka kans pitäis käydä keskustelua, vaan sitä pitää käydä molempien...

...esittää molemmille vanhemmille kysymyksiä ja katsoa molempia vanhempia silmiin...

...myös se toisen perheen persoona, että mitä ne on..saako sen toimimaan, niin se on niinku sitten jokainen osatekijä siihen vaikuttaa, ettei se oo..työntekijästäkään yksin aina kiinni...

Terveystenhoitajat ovat saaneet tietoa sateenkaariperheistä heikosti. Kaikki haastateltavat kokivat, että terveystenhoitajakoulutuksen kautta tietoa sateenkaariperheistä oli tullut todella vähän tai ei ollenkaan. Terveystenhoitajat toivat esiin sateenkaariperheitä koskevien koulutuksista saadun tiedon vähyyden. He eivät olleet työuransa aikana käyneet koulutuksia sateenkaariperheisiin liittyen. Yksi terveystenhoitajista osoitti mielenkiintoa osallistua kyseisiin koulutuksiin, jos niitä tarjottaisiin. Suurin osa haastateltavista kertoi saavansa tietoa sateenkaariperheistä ottamalla itse selvää aiheesta. Yksi terveystenhoitajista myönsi, että ei ole itse etsinyt tarkempaa tietoa aiheesta. Osa mainitsi työn tuovan lisäkokemusta sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemiseen. Muutama terveystenhoitaja mainitsi hyvänä asiana, että Sateenkaariperheet Ry oli lähettänyt postitse tietoa toiminnastaan.

...ehkä niinku mainittu, että tällasia perhemuotoja on erilaisia...mutta ei mitenkään sitä aihetta käyty läpi siinä koulutuksen aikana...

...mitään koulutusta mä en oo koskaan käynyt...

...toki ihan mielenkiintoisia koulutuksia, jos vaikka järjestettäis, niin kyllä ihan kiinnostaa...

...se on ollu sellasta itseopiskelua ja asiaan perehtyneisyyttä...

...oon ollu ehkä vähän laiska sen suhteen, että oisin käynyt mitään tarkempaa, tarkempaa niinku tietoo hakemassa...

...vaikkei niinku tavallaan sitten oo kovasti...mitenkään erikseen mitään valmiuksia...mutta että kuitenkin se työ vaan tuo sitä kokemusta siihen kokoajan lisää...

...Sateenkaariperheet Ry niin on myös lähettänyt postitse ja jakavat infoa neuvoloihin...

Kaikki haastateltavat kertoivat käyvänsä perheiden kanssa läpi rajojen asettamista. Rajojen asettamisesta keskusteltiin neuvolavastaanotoilla säännöllisesti. Terveystenhoitajat nostivat esiin vanhempien yhtenäisen linjauksen tärkeyden rajojen asettamisessa sekä painottivat vanhempien roolia lapsen rajojen asettajana. Esiin nousi myös perheen jokaisen lapsen yksilöllisyys ottaa rajoja vastaan. Rajojen asettamisesta keskusteltiin lapsen ikä huomioiden. Useampi terveydenhoitaja kertoi ottavansa rajojen asettamisen puheeksi vanhempien kanssa jo yksivuotisneuvolassa, kun lapsi alkaa näyttämään omaa tahtoaan ja testailemaan rajojaan. Terveystenhoitajat kävivät läpi konkreettisia keinoja, kuinka vanhemmat suhtautuvat lapsen pettymyksiin. Rajojen asettamisesta keskusteltiin enemmän, mikäli terveydenhoitajat huomasivat rajojen asettamisessa tai lapsen käytöksessä haastetta.

...esimerkiksi justiin raja-asioista käydään monesti juttua...tulee ilmi että toinen antaakin vähän helpommin periksi, niin niistä käydään...

...heräteltiin, et tiedätkö miksi se lapsi vähän niinku testailee niitä rajojaan, että se on merkki siitä, että nyt niitä rajoja pitää ruveta antamaan...

...ihän niitä konkreettisia keinoja ja miten sietää niitä lapsen pettymyksen tunteita...

...saattaa olla samassa perheessä lapsi, jolle sun pitää sanoa tosi kovasti, että se menee se viesti perille ja toinen niinku ymmärtää helpommin, että se on se haaste sitten...

...hyppii silmille tavallaan se lapsi ja vanhempi ei niinku yhtään, yhtään puutu siihen, niin tavallaan se, että kyllä sitten pitää niinku sanoa...

Muutama terveydenhoitaja korosti **lapsen sosiaalisten suhteiden läpikäymistä**. He kertoivat tuovansa vanhemmille esiin, kuinka tärkeää lapsen on saada olla myös saman ikäisten seurassa. Yksi terveydenhoitajista kertoi kysyvänsä joka kerta sosiaalisista suhteista, esimerkiksi, millä tavalla lapsella sujuu päiväkodissa. Muutama haastateltava kertoi keskustelewansa sosiaalisista suhteista enemmän silloin, jos niissä on erityistä haastetta.

...joka kerta usein niinku kysytään päivähoidosta, kuinka menee ja sitä kautta niihin kaverisuhteisiin ja tälläsiin...

...ja tuodaan esiin se, miten tärkeä sen on oppia olemaan myöskin niinku samanikäisten kanssa...

...jos kaikki on ok, niin ehkä sit pienempi painoarvo, mut sitten jos on kovasti haastetta, niin sit puhutaan enemmän niistä asioista...

Lapsen perushoidon läpikäyminen toteutui kaikkien haastateltavien vastaanotolla. Terveydenhoitajat kertoivat vanhempien kyselevän esimerkiksi lapsen ravitsemuksesta, unesta tai hygieniasta, joista keskustellaan yhdessä vastaanotolla. Yksi terveydenhoitajista toi esille, että kaikkien perheiden kohdalla kartoitetaan lapsen perustarpeiden täyttyminen. Rutiinien tärkeys lapselle ja siitä keskustelu perheen kanssa nousi esille yhdessä haastattelussa.

...mitä vanhemmat kyselee...se voi olla syömistä, pukemista...miten paljon puetaan pihalle ja kuinka kylvetellään ja tietysti ihan ravitsemukseen liittyvät kysymyksethän pienellä vauvalla painottuukin...

...ne perustarpeet, ne on se mistä tosi paljon keskustellaan...se, että kartoitetaan niiden perustarpeiden täyttymistä..."

...lapsen niinku parhaaksi ja että se on hyvä, että ne lapsena jo laite-
taan nää niinku kaikki jo niinku rutiinit ja rytmit...

Lapsen ja vanhemman kiintymys- ja vuorovaikutussuhteen huomioiminen oli iso osa terveydenhoitajien työtä neuvolavastaanotolla. Hyvän kiintymyssuhteen muodostumisen ja vuorovaikutussuhteen luomisen tärkeys otettiin puheeksi vastaanotolla. Terveydenhoitajat kertoivat pystyvänsä aistimaan vastaanotolla minkälaista vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on. He havainnoivat vuorovaikutusta erilaisin keinoin. He mainitsivat tarkkailevansa lapsen ja vanhemman keskinäistä kommunikointia sekä hellyydenosoittamista. Keskustelun lisäksi osa terveydenhoitajista tuki lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta ja kiintymyssuhteen muodostumista ohjaamalla vuorovaikutuksen keinoja vastaanotolla. Terveydenhoitajat kertoivat tuovansa esiin perheille, että hyvän kiintymyssuhteen muodostumisessa on tärkeää lapselle juttelu, läsnäolo ja läheisyyden anto.

...ja kyllähän siinä niinku pystyy niinku näkemään, kuulemaan, aistimaan sen vuorovaikutuksen minkälaista se siinä perheessä on...

...kyllähän se sellanen huolenpito ja sellanen tietynlainen välittäminen ja hellyys ja muu, niin kyllä se tulee siinä niinku esille jo ihan aika lyhyelläkin tapaamisella, että minkälaista se heidän vuorovaikutus on...

...sellasta vuorovaikutusleikkiä joskus...samalla sitten ohjaa siihen vuorovaikutukseen, et tässä samalla vaipanvaihdon yhteydessä on tärkeää, että vaikka vauva ei vielä sulle puhu, niin että sinä puhut vauvalla ja olet kontaktissa ja kerron ihan tällaisia niinkun asioita...

...arvioidaan sitä vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä, että se kuuluu joka käyntiin...

Kaikki terveydenhoitajat tukivat vanhempien parisuhdetta neuvolassa. Haastateltavien mukaan sateenkaariperheiden parisuhteen tukeminen oli samanlaista kuin heteroperheilläkin. Parisuhde huomioitiin ottamalla se puheeksi säännöllisesti neuvolavastaanotolla. Yksi terveydenhoitajista kertoi ennakkoon täytettävien lomakkeiden olevan hyvä keskustelun avaaja parisuhteen tukemisessa. Suurin osa haastateltavista kysyi pariskunnan yhteisen ajan riittävydestä sekä yhteisistä harrastuksista ja vapaa-ajanviettotavoista. Yksi haastateltava koki tärkeäksi kartoittaa pariskunnan arjen tasapuolista työnjakoa ja sen kuormittavuutta. Yksi terveydenhoitaja

mainitsi tiedustelewansa, millä tavalla lapsen syntymä on vaikuttanut parisuhteeseen.

...parisuhdetta täytyy tukea samalla tavalla, kun se olis hetero...siinä on vaan kaks samanpuolista sukupuolta, et eihän siinä sen kummallisempaa eroa oo...

...ne kaavakkeet on aika hyvä avaus aina niinku mikä nyt on valtakunnallisesti suunniteltukin...niin kyllä niistä keskustelua on tullu...

...ylipäättänsä parisuhteesta kysytään aika paljon ja herkästi. Ei nyt aina välttämättä, kun tavataan kuukausittain, mutta kuitenkin säännöllisesti...

...ja justiin se sellanen yhteinen aika ja onko yhteisiä harrastuksia ja mitä te tapaatte tehdä vapaa-ajalla ja ihan tälläisiä asioita...

...kyllä siinä niinku käydään läpi...että mitkä ne työnjaot siellä kotona tavallaan on ja tunteeo toinen, että tekee enemmän ku toinen sillä tavalla niinku et se on kuormittavaa...

Haastatteluissa nousi esiin **vanhempien jaksamisen tukeminen**. Kaikki terveydenhoitajat kertoivat kysyvänsä säännöllisesti vanhempien ja etenkin äidin jaksamisesta esimerkiksi voimavaralomakkeiden avulla. Yksi haastateltavista kertoi suoraan kysymisen olevan tärkeää, koska hän koki, ettei vanhemmat tuo asiaa muuten esiin. Terveydenhoitajat ajattelivat, että vanhempien jaksamista ja omaa henkistä tasapainoa arjessa on tärkeä tukea. Yksi haastateltavista piti tärkeänä kannustaa vanhempia irrottautumaan välillä lapsiperhearjesta. Terveydenhoitajat keskustelivat perheiden kanssa vanhemmuuden tuomista tuntemuksista.

...kyllä mulla ainakin niinku usein toistuu se kysymys, että miten sä niinku vanhempana jaksat...

...että vanhemmat on tasapainos itsensä kans, niin sellasia asioita pitää tukea...

...äidillä ja vanhemmilla olis niinku lupa sanoa se ääneen, niin on mun mielestä jotenkin hirveen tärkeätä, että senkin vuoksi monesti kysyy, koska ne ei niinku sano sitä muuten...

...otetaan puheeksi, että miltä tämä on susta tuntunut tämä vanhemmuus ja miten sä koet tän lapsen kans olon...

Terveystenhoitajat toivat esiin, että **vanhemmuuden tukeminen on tarvelähtöistä**. Muutama terveystenhoitaja kertoi lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin läpikäymisen olevan keskiössä vastaanotolla. He mainitsivat myös lapsen iän vaikuttavan läpikäytäviin asioihin. Kaikki haastateltavat painottivat perheen yksilöllisten tarpeiden olevan lähtökohtana vanhemmuuden tukemisessa. Terveystenhoitajien mukaan on tärkeää, että esiin nousseisiin tarpeisiin pohditaan ratkaisuja yhdessä perheen kanssa.

...että kaikella lailla sen lapsen terveydentila; niin fyys. , psyyk. kun sos. ,että kaikki nämä kohdathan siinä käydään, siinä terveystapaamisessa...

...ne on ne tietyt teemat, mitä aina jokaisessa tietyssä ikävaiheessa keskustellaan...

...lähinnä mitä se perhe tuottaa, niin täytyy miettiä mitä siihen sanoo ja tarviiko tämä lisää siihen tukea...sitäkin miettiä, että se ei tuu niin selkeästi, että näin pitäis toimia...

Terveystenhoitajien **haastatteluissa tuli esiin heidän erilaiset keinonsa tukea vanhemmuutta**. Kaikki terveystenhoitajat kertoivat kannustavansa perheitä myös vaikeista asioista keskusteluun. Haastateltavat mainitsivat ottavansa asiat suoraan puheeksi, jos heille herää huoli perheen asioista. Terveystenhoitajat kertoivat laajennettujen terveystarkastusten olevan tärkeä osa työtä, mikä mahdollistaa perheiden tilanteiden laajemman läpikäymisen. Työvälineinä he käyttivät muun muassa kyselylomakkeita. Positiivisen palautteen antaminen oli yksi tukemisen keinoista terveystenhoitajan työssä. Terveystenhoitaja antoi positiivista palautetta esimerkiksi tilanteissa, kun huomasi vanhemman toimivan hyvällä tavalla lapsen kanssa. Yksi terveystenhoitajista mainitsi, että perheitä ei tule suoraan neuvoa, vaan käyttää positiivisen palautteen antamista. Haastatteluissa nousi esille, että terveystenhoitajat hyödyntävät moniammatillista yhteistyötä ohjaamalla perheet tarvittaessa erilaisten palveluiden piiriin.

...tietenkin aina se, että mitä heille kuuluu ja siitä niinku lähtee rakentamaan sitä keskustelua, että saisko sieltä niinku vanhemman itse jo kertomaan, että onko jotain pulmia, ongelmia siellä...

...uskalletaan puhua vaikeista asioista ja uskalletaan ammattihenkilönä ottaa niitä asioita esiin, vaikka ne on vähän vaikeita...

...meillähän on sitten lastenneuvolatyössä aina sitten myöskin, puhutaan näistä laajennetuista terveystarkastuksista, missä sitten niinku enempi huomioidaan sitä koko perheen tilannetta...

...tietysti pitää sitten olla työkaluja ja ja pitää olla ne niinku väylät tavaltaan, että jos sieltä sitten jotaki tulee, et mihin mä sitten ohjaan sellasen väsyneen äidin...

...tulee jotenkin siinä keskustelussa tuettua sitä ja huomioitua ja sanoitettua sitä, että jos niinku huomaa siinä, että vanhempi niinkun juttelee mukavasti lapselle tai käsittelee lasta hellästi ja näin, niinku tukee siinä että "voi kun sä teet ihanasti tuon" ja "voi ku tuo oli ihanasti sanottu lapselle"...että vanhempana huomaa sen, että...tää on näitä tällasia hyviä asioita...positiivisen palautteen kautta näkemään niitä asioita...

6.3 Haasteet sateenkaariperheiden kohtaamisessa

Terveydenhoitajat kertoivat, että eivät koe sateenkaariperheiden kohtaamisessa haasteita. Osa haastateltavista piti sateenkaariperheiden kohtaamista samanlaisena kuin kenen tahansa muun perheen kohtaamista. Muutama terveydenhoitaja oli puolestaan kokenut kohtaamistilanteiden olevan erilaisia. Kaikki kuitenkin kuvailivat kohtaamistilanteita positiivisiksi.

...en mä koe, että oon kohdannut haasteita...

...siinä itse asiakastilanteessa, niin ollaan niinku kenen tahansa muunkin kanssa...

...onhan se toki sillä tavalla erilainen, erilainen tilanne, eihän sitä voi niinku voi kieltää...

...ei nyt mitään erityistä sillälaililla...ihan positiivisia...on jotenki hyvin luontevasti kaikki ne jutut sujunu...

Haastatteluissa terveydenhoitajilta kysyttiin perhenimitysten käytöstä. **Esiin nousi oikeiden termien käyttö sateenkaariperheiden vanhemmista puhuttaessa.** Terveydenhoitajat kertoivat, että kielenkäyttöön tulee kiinnittää huomiota sateenkaariperheitä kohdatessa, sillä vakiintuneet heteronormatiiviset termit eivät päde sateenkaariperheiden kohdalla.

...ne termit ja kaikki, että ei puhuta äidistä ja isästä, ja näin, että se asia täytyy miettiä...

...joskus tulee, että jos on kaks äitiä, et kumpi onkaan äiti...siinä mun pitää niinku pysähtyä et mä sanon oikein ne nimet...

Haastatteluissa tuli esiin, että asiakassuhteen jatkuvuus vaikuttaa kohtaamiseen. Muutama haastateltava kertoi kohdanneensa sateenkaariperheitä vain muutamia kertoja. Terveydenhoitajat kertoivat luottamuksen lisääntyvän tapaamiskertojen mukaan. Yksi haastateltava korosti, että sen takia terveydenhoitajan pysyminen samana on tärkeää.

...että heidät olen siis sijaisena pari kertaa tavannut...

...ois tietysti hyvä, että ois sitä jatkuvuutta, että ois sama terveydenhoitaja vastaanotolla, ja sitä kautta sitä luottamusta lisättyä...

...ja kyllähän se on tässä työssä ihan justiin niin, että kun sä tapaavat kerran tai oot sitten oikein kunnan suhteessa sen perheen kanssa, niin se on täysin eri...

6.4 Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tuen tarpeet

Sateenkaariperheiden tuen tarpeista haastateltaessa terveydenhoitajat kertoivat, että **sateenkaariperheet eivät ole nostaneet esiin vastaanotolla erityisiä tuen tarpeita vanhemmuuteensa liittyen.** Kaikki terveydenhoitajat toivat esiin sateenkaariperheiden olevan erityisen sitoutuneita vanhemmuuteen. Muutama haastateltava koki, että sateenkaariperheet huolehtivat asioistaan niin kokonaisvaltaisesti, että terveydenhoitajan rooli on ainoastaan pienen lisätuen antaminen. Kaikki terveydenhoitajat ajattelivat, että vanhemmuuden tuen tarpeet eivät eroa sateenkaari- ja heteroperheissä.

...musta sateenkaariperheet on niinku keskiarvoa vahvempia siinä vanhemmuudessa, että melkein sanoisin näin, että ei tosiaankaan ei oo hataralla pohjalla...

...niillä on sellanen vahva tahto olla molemmat niinku hyviä vanhempia, jotenki sellanen on aistittavissa...

...ne on niin hienosti, niinku itse hoitaa sitä asiaa...ne on osannu ottaa jo niin paljon huomioon, että sitten me voidaan antaa vaan vähän sellaista lisätukea...

...samat tuen tarpeet on silti, oli perhe minkäläinen tahansa, samat teemat toistuu...

Terveydenhoitajat ajattelivat, että vanhemmuuden tuen tarpeita voi olla erilaisia. He korostivat miehen mallin tärkeyttä lapselle. He kuitenkin kertoivat, että heidän kohtaamansa sateenkaariperheet olivat ottaneet asian jo huomioon. Vanhempien omien roolien löytyminen oli terveydenhoitajien mielestä yksi vanhemmuuden tuen tarpeista. Lisäksi haastateltavat mainitsivat perheiden tuen tarpeiksi tukiverkostojen puutteen, oman ja yhteisen ajan riittävyuden sekä parisuhteen. Terveydenhoitajat kokivat perheiden tarvitsevan tukea myös arkisissa lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa.

...sellasta niinku miehen mallia...että miten sellaset asiat vaikuttaa lapseen...sit kun he on jo niin ennalta nekin asiat jo ajatellut, että ne on jo itse keksinyt sen ratkaisun siihen...

...ei oo yhtään omaa aikaa, aina tuntuu että 24/7 pitää vastata...

...mun mielestä eniten ehkä on se, että ei oo niinkun tukiverkostoa...

...monenlaisissa asioissa; siellä on uniongelmaa, siellä on syömiongelmaa lapsilla, siellä on tota käyttäytymisongelmaa lapsilla, on tukiverkostoja vähän...

...siihen arkeen vaan sellasta neuvoa...ja apuja ihan niinkun lapsen kasvatukseen ja lapsen perushoittoon liittyviä...

...se voi olla lasta koskevaa, tai se voi olla sitte sitä sitä parisuhdettaki koskevaa...

...ehkä se on justiin se haastavampi se että, toinen on se kotona oleva äiti, ja toinen on silti äiti, ja tavallaan että miten löytää sen sellaisen tasavertaisen roolin...

6.5 Ympäristöstä tulevat haasteet ja voimavarat vanhemmuuteen liittyen

Useat haastateltavat kertoivat, että **sateenkaariperheet eivät ole tuoneet vastaanotolla esille ympäristöstä tulevia haasteita**. Terveystenhoitajat kuitenkin uskoivat, että haasteita on, vaikka ne eivät ole nousseet esille vastaanotolla. He uskoivat näiden haasteiden olevan vaikeat lakiasiat vanhemmuuteen ja sen tunnustamiseen liittyen sekä ympäristöstä tulevat ennakoasenteet. Terveystenhoitajat uskoivat ennakoasenteiden näkyvän tuijotteluna ja hämmennyksenä sateenkaariperheitä kohtaan. He ajattelivat, että ennakoasenteiden takia sateenkaariperheet joutuvat selittelemään usein vanhemmuuttaan. Haastateltavat toivat myös esiin perheiden ajankäytön haasteet, joita esiintyy niin hetero- kuin sateenkaariperheillä. Ympäristöstä tulevia ajankäytön haasteita tuovat esimerkiksi työn, päiväkodin ja vapaa-ajan yhteensovittaminen.

...voi olla, että niitä haasteita on, on mitä keskenään puhuvat, mutta ei mulle oo tullu...

..et ei varmaan niin oo tullu vastaan sitä, että vanhemmat olis mitenkään tuonu esille, että heillä olis mitenkään ollu haasteita mahdottomasti...ympäristöstä...

...ketä mä oon tavannut, niin niin tuota, ei oo tullu ainakaan mitään puhetta että olis mitään, mitään sellasta..

...ne lakipykälät..sellasia juttuja oon kyllä kuullut, et se on niinku aika vaivalloista ja kaikki tunnustamiset..

...jos ei niitä niinkun lakipykäliä noudata oikealla lailla, niin voi tosiaan olla, ettei oo mitään oikeutta lapseen, jos tulee vaikka erokin...

...mä uskoisin, että sitä joutuu...todistella ihmisille ja selitellä ihmisille sitä sellasta, että mä olen myös tämän lapsen äiti...

...voi tulla tälläisiä tilanteita vastaan, että jos mennään johonkin asioimaan...niin voi tulla sitä hämmennystä, että mitä hetkinen, että siis te molemmat ootte äitejä tai te molemmat ootte isiä...

...kyllä ne on saattanut kokea, että on katsottu vähä niinku pitkään...

...kuinka työelämä ja kuinka jos lapsi on päivähoitossa, miten se yhteinen vapaa-aika ja kuinka paljon sitä on...

...varmaan se ajankäytön ongelma on niissä perheissä, ja kaikissa perheissä, että löytääkö perhe yhteistä aikaa...

Terveystenhoitajat kertoivat **ympäristöstä tulevan erilaisia voimavaroja, vaikka heidän kohtaamat sateenkaariperheet eivät ole tuoneet niitä vastaanotolla esille**. He mainitsivat lähipiirin hyväksyvän tuen olevan yksi tärkeimmistä voimavaroista vanhemmuuteen. Lähipiirin lisäksi haastateltavat nostivat esiin ystävien tärkeyden tukiverkostona. Yksi haastateltavista mainitsi myös neuvolan tärkeyden sateenkaariperheiden vanhemmuuden voimavarana. Muutamit haastateltavat mainitsivat perheiden saavan voimavaroja vanhemmuuteen harrastuksista. Terveystenhoitajat uskoivat vertaistukiryhmien tuovan voimavaroja sateenkaariperheiden vanhemmuuteen.

...ne (voimavarat) varmaan paljon tulee siitä, ihan niinku lähimmästä lähipiiristä...

...se tärkein, et se lähipiiri niinku hyväksyy yhtä lailla heidät perheenä...

...ylipäättään se ystäväpiiri heillä vanhemmilla, että se on semmoinen heitä tukeva...

...ja mitä tiedän, niin naapurit on hyviä ystäviä...

...ystävistä ja arjesta ja harrastuksista ja kaikesta...

...niinku tälläessä vertaistukiryhmis mukana, tai muuta, et voisin ajatella et sieltä varmaan ainakin saa sitten itsellensä paljonkin...

...ehkä noi järjestöt ja sellaset, jos ne on niihin liittynyt, niin sitä kautta sitten...

Yhteiskunnan suvaitsevaisempi ilmapiiri nousi esiin kysyttäessä ympäristöstä tulevia voimavaroja. Useampi haastateltava on huomannut, että yhteiskunnassa on alettu hyväksymään erilaisuutta paremmin paikkakunnan koosta riippumatta. Seksuaalivähemmistöt ja heidän perheenperustamisensa on otettu avoimemmin puheeksi yhteiskunnassa. Useat haastateltavat ajattelivat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien julkisten henkilöiden avoimen keskustelun adoptioprosesseistaan antavan voimavaroja sateenkaariperheiden vanhemmuuteen.

...niinkun ihana huomata, et tavallaan pienemmilläkin paikkakunnilla niin niin ei tarvi salata...

...näitten kaikkien juttujen kautta tavallaan niinkun mediassa on ollu enemmän...on se mun mielestä semmosta, niinku voimavaroja tukevaa, kun näitä asioita niinku käsitellään...

...kaikkia adoptioita mitä nyt on näillä julkisuudessa, että se on sen kauttakin tullut, mutta se on mun mielestä hyväkin, että sitten myös niinku ihan tavalliset maallikot uskaltaa ehkä asiasta puhua...

...jotenkin yhteiskuntakin niinkun on mennyt jotenkin...suvaitsevaisempaan tämä, tämä niinku ihan yleinenkin ilmapiiri...

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Vanhemmuuden tukeminen on samanlaista sateenkaari- ja heteroperheissä. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että sateenkaari- ja heteroperheiden vanhemmuuden tukeminen ei eroa toisistaan. Jämsä (2008, 174, 179) toteaa, että kaikkien perheiden tukeminen perustuu samoihin malleihin, joten neuvolatyöntekijöillä on ammattitaito tukea yhtä lailla sateenkaariperheiden vanhemmuutta. Solantauksen (2008, 80–81) mukaan sateenkaariperheiden vanhemmuuden kokemuksessa ei ole eroa heteroperheisiin verrattuna. Hermanson (2007, 78) kertoo, että vanhemman sukupuolisella suuntautumisella ei ole hyvän vanhemmuuden kannalta merkitystä.

Asenteilla on vaikutusta terveydenhoitajan työssä. Terveydenhoitajat toivat esiin, että sateenkaariperheiden kanssa työskennellessä omiin asenteisiin tulee kiinnittää huomiota, eivätkä ne saa vaikuttaa asiakassuhteeseen. Haarala ym. (2015,17), Jämsä (2008, 102–104, 108–111) sekä Haho (2009, 32–33) toteavat, että terveydenhoitajan tulee olla tietoinen omista asenteistaan myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan, jotta kunnioittamisen ja tasavertaisuuden periaatteet toteutuvat terveydenhoitajan työssä.

Terveydenhoitajat pyrkivät luomaan hyvän vuorovaikutussuhteen kaikkien perheiden kanssa. Haastateltavat kertoivat vuorovaikutuksen syntyvän samalla tavalla sateenkaariperheiden kuin muidenkin perheiden kanssa. Luottamuksen ja hyvän vuorovaikutussuhteen syntymiseen vaikuttivat läsnäolon taito, vanhempien tasavertainen huomioiminen, katsekontaktin ottaminen ja kuunteleminen sekä terveydenhoitajan ja perheen persoonat. Asiakkaan ja terveydenhoitajan hoitosuhteen luomisen perusta on luottamuksen syntyminen ja avoin vuorovaikutus (Sairaanhoitajan eettiset ohjeet 3.10.2014). Haho (2009, 32–33) on sitä mieltä, että kanssakäymisen tulee olla laadultaan samanlaista riippumatta asiakkaan sukupuolesta, vakaumuksesta tai elämänkatsomuksesta. Haho (2009, 32–33) sekä Jämsä (2008, 108–111) mainitsevat läsnäolon, kuuntelemisen ja keskustelun olevan tärkeitä terveydenhoitajan taitoja asiakkaiden kohtaamisessa. Myös asiakkaalla on oleellinen

rooli vuorovaikutuksessa, ja joskus luottamuksen syntyminen vaikeutuu asiakkaan lähtökohtien vuoksi (Jämsä 2008, 100–101).

Terveydenhoitajat läpikäyvät perheiden kanssa vanhemmuuden tehtävistä rajojen asettamista, lapsen sosiaalisia suhteita sekä perustarpeiden toteuttamista. Haastateltavat kertoivat neuvolavastaanotolla kartoittavansa ja käyvänsä läpi säännöllisesti rajojen asettamista ja lapsen perushoitoa. Osa terveydenhoitajista kertoi läpikäyvänsä myös lapsen sosiaalisia suhteita. Haapio ym. (2009, 160), Ylitalo (2011, 46, 55) sekä Armanto ja Koistinen (2007, 239) kertovat, että vanhemman tehtävä on huolehtia lapsen perustarpeista sekä asettaa ja valvoa rajoja. Ylitalon (2011, 47, 59) mukaan vanhemmalla on suuri vastuu lapsen sosiaalisista suhteista, esimerkiksi vanhemman tulee kannustaa lasta tutustumaan erilaisiin ihmisiin. Terveydenhoitajan tehtävä on läpikäydä vanhempien kanssa lapsen sosiaalisia suhteita, lapsen perushoitoa sekä keskustella uhmaiästä. (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 55–56.)

Terveydenhoitajat tukevat vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutus- ja kiintymyssuhdetta neuvolavastaanotolla. Haastateltavat havainnoivat ja aistivat lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta tarkkailemalla heidän välistä kommunikointiaan. He keskustelivat vanhempien kanssa vuorovaikutuksen keinoista ja hyvän kiintymyssuhteen muodostumisesta sekä ohjasivat niitä käytännössä. Haaralan ym. (2015, 168) mukaan terveydenhoitajan täytyy tarkastella koko neuvolakäynnin ajan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, johon kuuluvat muun muassa keskustelu, katsekontakti ja kosketus. Terveydenhoitajan tehtävä on tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta keskustelemalla kiintymyskäyttäytymisestä sekä varmistamalla, että vanhemmat huomaavat lapsensa tarpeet ja vastaavat niihin. (Haapio ym. 2009, 152–153).

Terveydenhoitajat huomioivat parisuhteen vanhemmuuden tukemisessa. Haastateltavat kertoivat keskustelevänsä parisuhteen tilasta ja käyttävänsä siinä apuna voimavaralomakkeita. Vastaanotolla keskusteltiin yhteisestä ajasta, työnjaon tasapuolisuudesta sekä lapsen syntymän vaikutuksesta parisuhteeseen. Sevón ja Rönkä (2010, 16–17) kertovat yhteisen ajan ja tekemisen järjestämisen, läheisyyden ja kannustavan palautteen lisäävän positiivista ilmapiiriä parisuhteessa. Hakulinen-Viitanen ja Pelkonen (2013, 31) vahvistavat, että yhdessä suunniteltu työnjako

lasten- ja kodinhoidossa auttaa vähentämään arjen paineita ja vaikuttaa positiivisesti parisuhteeseen. Terveystarkastajan apuna parisuhteen tukemisessa on Lapsiperheen arjen voimavaralomake, jossa käydään läpi myös lapsen syntymän vaikutusta parisuhteeseen (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 20–21).

Terveystarkastajat tukevat vanhempien jaksamista. Haastateltavat kysyivät säännöllisesti vanhempien jaksamisesta ja käyttivät apunaan voimavaralomakkeita. Terveystarkastajat painottivat keskusteluissa vanhempien oman ajan tärkeyttä ja vanhemmuuden tuomia tuntemuksia. Ylitalon (2011, 56) mukaan vanhemman oma jaksaminen on tärkeää vanhemmuuden tehtävistä selviytyäkseen. Terveystarkastajat käyttivät apunaan lastenneuvolassa Lapsiperheen arjen voimavaralomaketta, joka helpottaa vanhempien voimavarojen ja kuormittavien tekijöiden puheeksiottamista (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, 20–21).

Terveystarkastajat käyttävät työssään erilaisia keinoja vanhemmuuden tukemiseen. Terveystarkastajat kertoivat käyttävänsä apunaan laajoja terveystarkastuksia, dialogista työskentelytapaa, asioiden puheeksiottoa, palveluihin ohjaamista ja positiivisen palautteen antamista. Hakulinen-Viitanen ym. (2012, 16, 19) korostavat laajoja terveystarkastuksia, joissa käydään kattavasti läpi koko perheen terveyden ja hyvinvoinnin tilaa, sekä asiakkaan osallistumista tukevaa dialogista keskustelua vanhemmuuden tukemisessa. Armannon ja Koistisen (2007, 22, 360–361) mukaan terveystarkastajan tulee puuttua avoimesti vaikeisiin asioihin ja puhua niistä suoraan sekä ohjata perheet tarvittaessa erilaisiin tukevaan palveluihin. Haarala ym. (2015, 169) sekä Hakulinen–Viitanen ym. (2012, 70) tuovat esiin myönteisen palautteen antamisen olevan terveystarkastajien yksi keino tukea vanhemmuutta.

Terveystarkastajat toimivat tarvelähtöisesti vanhemmuutta tukiessaan. Haastateltavat kertoivat huomioivansa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja painottavansa lapsen sekä perheen yksilöllisten tarpeiden olevan lähtökohtana vanhemmuuden tukemisessa. Lastenneuvolatoiminta on lapsiperheen kokonaisvaltaista tukemista, jossa lapsen kehitystä seurataan niin fyysisestä-, psyykkisestä kuin sosiaalisesta näkökulmasta (Lastenneuvola 2015b). Armanto ja Koistinen (2007, 22) tuovat esiin perhekeskeisyyden, jossa huomioidaan koko perheen näkökulma neuvolavastaanotolla. Hakulinen-Viitanen ym. (2012, 13) korostavat lähtökohtana olevan lapsen yksilölliset tarpeet.

Terveydenhoitajat eivät kohtaa haasteita sateenkaariperheiden kohtaamisessa, mutta oikean termistön käyttöön ja asiakassuhteen jatkuvuuteen tulee kiinnittää huomiota. Haastateltavat kokivat sateenkaariperheiden kohtaamisen positiivisena. He kokivat asiakassuhteen jatkuvuuden ja terveydenhoitajan pysymisen samana lisäävän luottamusta asiakassuhteessa. Terveydenhoitajat toivat esiin, että sateenkaariperheiden kanssa työskenneltäessä kielenkäytön huomioiminen oli tärkeää. Jämsä ([Viitattu 24.2.2016]) kertoo sateenkaariperheiden kokeneen pääosin asiallista ja ystävällistä kohtelua terveystalveissa. Tavoitteena on neuvolapalveluiden jatkuvuus ja se, että kaikilla perheen lapsilla on sama terveydenhoitaja (Lastenneuvolakäsikirja 2015b). Jämsän (2008, 111–112) mukaan sukupuolineutraali kielenkäyttö on tärkeää sateenkaariperheiden kanssa työskenneltäessä.

Vanhemmuuden tuen tarpeet ovat pääosin samanlaisia kaikilla perheillä. Haastatteluissa terveydenhoitajat kertoivat sateenkaariperheiden olevan erityisen sitoutuneita vanhemmuuteen, eivätkä sateenkaariperheet olleet tuoneet erityisiä tuen tarpeita esiin. Terveydenhoitajien mukaan kaikkien perheiden tuen tarpeita ovat miehen malli, vanhempien omat roolit, oman ja yhteisen ajan riittävyys sekä hyvä parisuhde. Terveydenhoitajat toivat esiin perheiden tarvitsevan tukea myös lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa. Lammi-Taskulan ym. (2009, 16) ja Jämsän ([Viitattu 24.2.2016]) mukaan sateenkaariperheitä yhdistää vahva sitoutuminen perhe-elämään. Moringin (2013, 83) mukaan miehen mallin toteutuminen tulisi ottaa huomioon sateenkaariperheiden lasten elämässä. Lammi-Taskula ja Karvonen (2014, 220) kertovat parisuhdeongelmien olevan yleisiä vanhemmuuteen liittyviä huolia, joita Sevón ja Röngän (2010, 16) mukaan voidaan minimoida oman sekä yhteisen ajan ja tekemisen järjestämisellä.

Sateenkaariperheet eivät tuo vastaanotolla esiin ympäristöstä tulevia haasteita tai voimavaroja vanhemmuuteensa liittyen, mutta terveydenhoitajat uskovat niitä olevan. Haastatteluista nousi esiin, että terveydenhoitajat uskoivat vaikeiden lakiasioiden, ympäristön ennakkoluulojen ja ajankäytön ongelmien tuovan haasteita. Voimavaroja terveydenhoitajat uskoivat tuovan tukiverkostot, vertaistuki, yhteiskunnan suvaitsevampi ilmapiiri ja avoin keskustelu. Vaikeat lakiasiat varjostavat sateenkaariperheiden vanhemmuutta, sillä vanhemmuuden tunnustaminen vaatii usein perheen sisäisen kalliin adoptioprosessin (Hallituksen esitys eduskunnalle

2015, 4). Solantaus (2008, 76) kumoaa ennakkoasenteet sateenkaariperheiden vanhemmuuden heikommasta laadusta ja Sevón ja Rönkä (2010, 16) vahvistavat työnteko tuovan haasteita perheiden ajankäyttöön. Jämsä (2008, 287) ja Aarnipuu (2010, 35) korostavat tukiverkoston ja vertaistuen tärkeyttä. Pernun ja Pohjolan (2011,7) mukaan yhteiskunnassa asenteet ja ilmapiiri ovat menneet hyväksyväm-
pään suuntaan.

Valmiudet terveydenhoitotyössä tarkoittaa terveydenhoitajan tietoja, taitoja ja asen-
teita (Haarala ym. 2008, 20). Terveydenhoitajat pohtivat haastatteluissa omia val-
miuksiaan tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta. Uutena tuloksena saatiin,
että pääosin terveydenhoitajat kokivat omat valmiudet hyvinä ja samanlaisina kuin
kaikkien muidenkin perheiden vanhemmuuden tukemisessa, mutta osa koki val-
miuksissaan olevan puutetta.

Sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukeminen on pääosin hyvää, koska tervey-
denhoitajilla tuntuu olevan tiedot ja taidot tukea vanhemmuutta. Jämsän (2008, 89)
mukaan sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisen puutteet eivät johdu tie-
don puutteesta, vaan yksi syy voi olla terveydenhoitajan hämmennyksessä sateen-
kaariperheitä kohtaan. Terveydenhoitajat pyrkivät omalla toiminnallaan luomaan hy-
vää asiakassuhdetta sateenkaariperheisiin, mutta myös perheellä itsellään on vai-
kutusta vuorovaikutussuhteen syntymisessä. Tutkimuksesta nousi esiin vähemmis-
töihin kuuluvien sateenkaariperheiden kohtaamisen olevan osalle terveydenhoita-
jista erilainen tilanne. Osa terveydenhoitajista mainitsi sateenkaariperheiden kanssa
kohtaamisia olevan vain muutamia. Nämä voivat osittain selittää sitä, miksi osa ter-
veydenhoitajista koki omissa valmiuksissaan puutetta tukea sateenkaariperheiden
vanhemmuutta.

Vähäinen kohtaaminen ja erilaiselta tuntuva kohtaamistilanne voivat olla myös syitä
siihen, miksi sateenkaariperheet eivät tuoneet vastaanotolla esille tuen tarpeita, ei-
vätkä ympäristöstä tulevia haasteita tai voimavaroja. Voi olla, että sateenkaariper-
heen ja terveydenhoitajan välille ei ole ehtinyt syntyä luottamusta lyhyessä asiakas-
suhteessa. Jämsän (2008, 100–101) mukaan luottamuksen syntymisen esteenä voi
olla myös esimerkiksi perheen aikaisemmat huonot kokemukset terveydenhuollon
henkilöstöstä.

Vaikka kaikkien perheiden kohtaaminen on samanlaista, opinnäytetyötä tehdessä selvisi, että sateenkaariperheiden kohtaamisessa painottuu tietyt asiat, jotka terveydenhoitajan tulee huomioida työssään. Heidän kanssaan on erityisesti huomioitava kielenkäytössä sukupuolineutraali termistö, omat asenteet seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjä kohtaan ja tarpeiden mukaan niiden muuttaminen. Lisäksi terveydenhoitajan tulee kiinnittää mahdollisuuksien mukaan asiakassuhteen jatkuvuuteen huomiota, sillä silloin terveydenhoitaja pystyy perehtymään perheen asioihin entistä paremmin.

Opinnäytetyö osoitti, että terveydenhoitajien olisi hyvä tietää paremmin sateenkaariperheisiin liittyvistä lakiasioista. Lakiasiat voivat vaikuttaa muun muassa sateenkaariperheen taloudelliseen tilanteeseen, esimerkiksi kalliiden hedelmöityshoitojen tai adoptioprosessien kautta. Sateenkaariperheisiin liittyvien lakiasioiden tiedon- saannin kautta terveydenhoitaja saisi ymmärrystä perheen tilanteesta laajemmin.

Terveydenhoitajat uskoivat sateenkaariperheiden kohtaavan ympäristöstä tulevia haasteita ja voimavaroja, vaikka sateenkaariperheet eivät tuoneet niitä esille. Terveydenhoitajien tulisi ottaa suoraan puheeksi, ovatko sateenkaariperheet kohdanneet ympäristöstä tulevia ennakkoluuloja ja keskustella niiden tuomista tuntemuksista. Opinnäytetyö osoittaa, että terveydenhoitajien on hyvä tietää sateenkaariperheiden vertaistuesta ja osata ohjata niiden piiriin. Terveydenhoitajan olisi hyvä kiinnittää huomiota sateenkaariperheiden sosiaalisiin suhteisiin ja tukiverkostoihin, sillä ne ovat tärkeitä vanhemmuuden voimavaroja. Työkaluna tähän terveydenhoitajat voisivat käyttää verkostokartan hyödyntämistä.

Haarala ym. (2008, 20) mukaan ammatillisen perustan tiedoille ja taidoille terveydenhoitaja hankkii koulutuksen kautta. Haastateltavat kuitenkin kertoivat saaneensa terveydenhoitajakoulutuksen aikana heikosti tietoa sateenkaariperheisiin liittyen, eivätkä he olleet käyneet lisäkoulutuksissa. Tiedon vähyys varmasti osaltaan vaikuttaa terveydenhoitajan tunteeseen siitä, että sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisessa on puutetta.

Terveydenhoitajakoulutukseen olisi syytä tehdä muutoksia, sillä sateenkaariperheiden määrä on jatkuvassa kasvussa, mutta koulutuksen aikana sateenkaariperheistä

ei puhuta. Tämä johtunee osittain sateenkaariperheitä koskevan tutkimustiedon vähydestä. Sateenkaariperheitä koskevia koulutuksia tarjoamalla annettaisiin terveydenhoitajatyöhön tietämystä sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisesta. Koulutusten avulla terveydenhoitajat saisivat tietoa erityisesti sateenkaariperheitä koskevista asioista, joita ei tule esiin heteroperheiden vanhemmuuden tukemisessa.

Työelämä muuttuu koko ajan, mikä edellyttää terveydenhoitajilta omien tietojen ja taitojen päivittämistä (Suomen terveydenhoitajaliitto 2008). Suurin osa terveydenhoitajista kertoi hankkineensa itse tietoa sateenkaariperheistä, mikä parantaa heidän valmiuksiaan tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta. Terveydenhoitajia tulisi kannustaa hyödyntämään hyvää ja ajankohtaista tietoa Sateenkaariperheet Ry:n internetsivuilta, joilta saatiin tukea myös tämän opinnäytetyön aiheen sisäistämiseen.

Jämsän (2008, 176) mukaan sateenkaariperheet ovat kokeneet puutteelliseksi parisuhteen tukemisen ja sen puheeksioton neuvolassa. Haastatellut terveydenhoitajat ottivat kuitenkin parisuhteen puheeksi kaikkien perheiden kanssa. He tukivat sateenkaariperheiden parisuhdetta samalla tavalla kuin heteroperheiden vanhempien parisuhdetta. Terveydenhoitajien tulee kiinnittää huomiota avoimeen keskusteluun parisuhteesta myös sateenkaariperheiden kanssa, ja ottaa huomioon perhedynamiikka.

Terveydenhoitajat ajattelivat yhteiskunnassa avoimen keskustelun antavan sateenkaariperheille voimavaroja. On hyvä, että yhteiskunnassa on avointa keskustelua seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, mutta asialla on myös toinen puoli. Jämsä (2008, 29) toteaa, että julkisuudessa käytetään helposti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhuttaessa voimakasta kieltä, mikä voi olla sateenkaariperheiden lasten korviin kantautuessaan haitallista.

7.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöllä selvitettiin, minkälaisia valmiuksia terveydenhoitajilla on tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta lastenneuvolassa. Opinnäytetyöhön kerättiin

teoreettista tietoa sateenkaariperheistä sekä vanhemmuuden tukemisesta. Haastattelulla saatiin kartoitettua terveydenhoitajien tietoja, taitoja ja asenteita sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisessa.

Terveydenhoitajat eivät olleet kohdanneet selkeitä haasteita tukiessaan sateenkaariperheiden vanhemmuutta. Tutkimuksesta kuitenkin nousi esiin asioita, joihin terveydenhoitajien tulee kiinnittää huomiota sateenkaariperheitä kohdatessaan ja vanhemmuutta tukiessaan. Lisäksi terveydenhoitajat saavat opinnäytetyöstä teoriatietoa sateenkaariperheistä. Terveydenhoitajien kiinnittäessä käytännön työssä huomiota tutkimuksesta esiin nousseisiin asioihin, sateenkaariperheiden kokemus heidän vanhemmuuden tukemisesta paranee.

Opinnäytetyöntekijöiden kokemattomuus aiheesta ja tutkimuksen tekemisestä hankaloitti aluksi opinnäytetyön tekemistä. Opinnäytetyön tekijöillä ei ollut ennakkoon juuri mitään tietoa sateenkaariperheistä ja vanhemmuuden tukemisesta, eikä aiheetta oltu käsitelty vielä opinnoissa. Aiheesta tietämättömille oli haasteellista löytää suuresta tietomäärästä oleelliset asiat. Sateenkaariperhe –käsite pitää sisällään niin seksuaali- kuin sukupuolivähemmistöt ja aiheen moniulotteisuuden takia aiheeseen sisälle pääseminen vei aikaa. Opinnäytetyöprosessin edetessä ammatitaito näitä asioita kohtaan kasvoi.

Opinnäytetyö oli sen tekijöille opettavainen ja hyödyllinen tulevan ammatin kannalta. Lastenneuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien haastattelu ja kokemukset käytännön työstä laajensivat käsitystä terveydenhoitajan työstä. Opinnäytetyön tekemisen myötä tekijät osaavat huomioida sateenkaariperheet vastaanotolla. Kiinnostavan aiheen ansiosta mielenkiinto pysyi yllä koko opinnäytetyöprosessin ajan, vaikka prosessi olikin raskas ja aikaa vievä.

Sateenkaariperheiden vanhempien vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisesta löytyi vain vähän tietoa, sillä asiaa ei ole juurikaan tutkittu terveystieteellisestä näkökulmasta. Johtopäätösten tekoa hankaloitti se, että teoriatietoa ei ollut terveydenhoitajan näkökulmasta, vaan haastatteluista esiin nousseet asiat tuli pääasiassa pohjata sateenkaariperheiden näkemykseen. Tietoa vanhempien seksuaalisen suuntautumisen vaikutuksista lasten hyvinvointiin ja vanhemmuuteen ei löytynyt kotimaisista lähteistä, sillä asiaa on tutkittu vähän. Opinnäytetyötä tehdessä ja tietoa

etsiessä täytyi muistaa lähdekritiikki. Opinnäytetyössä oli käytettävä paljon samoja tiedonantajia, koska samat kirjoittajat kirjoittivat useisiin sateenkaariperheitä koskeviin teoksiin, joita oli vähän.

Haastateltavien etsiminen opinnäytetyöhön onnistui vaivattomasti. Haastateltavat olivat vaitonaisia kohtaamiensa sateenkaariperheiden tarkoista määristä ja perhe-
muodoista. Vaikutti siltä, että syynä oli vaitiolo-velvollisuus ja perheiden anonymiteetin säilyminen. Useat haastateltavista kertoivat tapaamisia tai perheitä olleen vain muutamia. Terveystieteiden mahdollisesti vähäisillä tapaamisilla sateenkaariperheiden kanssa saattoi olla vaikutusta tutkimustuloksiin. Muuten haastattelutilanteet sujuivat luontevasti haastattelurungon avustuksella ja haastattelujen tekeminen oli mielekäästä.

Litterointivaiheessa tutustuttiin aineistoon syvällisemmin, jonka jälkeen päästiin analysoimaan tutkimusmateriaalien sisältöä. Aineistoa oli aluksi vaikea jäsentää tutkimuskysymyksittäin, koska materiaalia oli niin paljon. Analyysivaiheen tarkoituksen selkiinnyttyä analyysin tekeminen alkoi sujua. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset, mutta ne tuntuivat olevan pintapuolisia. Kaikki tutkimustulokset olivat positiivisia eikä sateenkaariperheiden vanhemmuuden tukemisessa ollut haasteita. Saattaa siis olla, että haastateltavat eivät tuoneet esiin mahdollisia vaikeita kokemuksia, vaan arkaluontoiset asiat tulisivat esiin vieraalle haastattelijalle vasta useampien tapaamisten jälkeen.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Sateenkaariperhekyselyn (Kuosmanen & Jämsä 2007, 56) tulosten mukaan sateenkaariperheet olivat kokeneet puutteelliseksi saamansa tuen parisuhteelleen, kun taas haastateltavat kertoivat tukevana parisuhdetta samalla tavalla seksuaalisesta suuntautumisesta huolimatta. Olisi mielenkiintoista tutkia minkälaista tukea sateenkaariperheet todella saavat parisuhteelleen lastenneuvolasta ja millaista tukea sateenkaariperheet toivoisivat saavansa terveydenhoitajalta.

Opinnäytetyötä tehdessä selvisi, että vanhemmuuden tukemiseen kuuluu laajasti erilaisia osa-alueita. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi selvittää, kuinka terveydenhoitajilla on resursseja toteuttaa laadukasta vanhemmuuden tukemista työssään. Kolmanneksi jatkotutkimusaiheeksi nousi, kuinka naisen tai miehen mallin mahdollinen puuttuminen perheessä vaikuttaa sateenkaariperheiden lasten kehitykseen ja hyvinvointiin.

7.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tätä opinnäytetyötä tehdessä kiinnitettiin huomiota tutkimuksen etiikkaan. Opinnäytetyön erilaiset valinta- ja päätöksentekotilanteet olivat merkittäviä eettisyyden toteutumisen kannalta. Eettiset kysymykset ja niiden pohdinta kulkivat mukana koko tutkimusprosessin ajan, aina aiheen valinnasta raportointiin sekä lähteiden kirjoittamiseen. (Kylmä & Juvakka 2007, 137.)

Kun tutkimusta lähdettiin tekemään, aito kiinnostus sekä tunnollisuus tutkimuksen tekemiseen antoivat hyvän valmiuden eettisyyden toteutumiselle. Aiheen valinta oli yksi eettisistä päätöksistä. Valitun aiheen merkitystä tarkasteltiin sekä yhteiskunnan, että tutkimukseen osallistujan näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön aihetta valitessa pohdittiin sen hyödyllisyyttä, mikä on yksi tutkimusetiikan lähtökohdistista. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 176).

Tutkimusta tehtäessä toimittiin tutkimuksen eettisten ohjeiden mukaan. Rehellisyys, avoimuus, huolellisuus ja tarkkuus olivat oleellisia toimintatapoja, kun tehtiin eettisesti onnistunutta tutkimusta. Opinnäytetyötä tehdessä kiinnitettiin huomiota siihen, että lähdeviitteet aikaisempiin tutkimuksiin oli asianmukaisesti toteutettu. Tutkimustulokset tuotiin rehellisesti esille ja tutkimuksen materiaalit, esimerkiksi nauhoitetut haastattelut sekä dokumentit säilytettiin luotettavasti ja lopuksi tuhottiin. Työtä tehdessä kunnioitettiin rehellisesti tutkija kollegoita, eikä omaa työpanosta korostettu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Tutkimukseen osallistujien itsemääräämisoikeudesta ja aidon vapaaehtoisuuden turvaamisesta huolehdittiin. Osallistujille selvitettiin myös tutkimuksen tarkka luonne, kieltäytymisen ja keskeytyksen mahdollisuus sekä mahdolliset haitat tai

edut. Saatekirje (Liite 1) toimi tiedonvälittäjänä tutkijoiden ja haastateltavien välillä. Kun osallistujille oli kerrottu tutkimuksen tarkat tiedot, he allekirjoittivat ennen haastattelua suostumuslomakkeen (Liite 3). (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 177–178.)

Tässä opinnäytetyössä oikeudenmukaisuus näkyi esimerkiksi osallistujien valinnassa. Haastateltavat olivat kaikki tasa-arvoisessa asemassa. Heidän kulttuurisia elämäntapojaan ja –arvoja kunnioitettiin. Tutkimukseen osallistujien yksityisyys suojattiin tarkasti. Tutkimusaineistoja ei luovutettu ulkopuolisille. Suoria lainauksia, esimerkiksi haastattelutilanteista, käytettiin luotettavuuden saavuttamiseksi, mutta osallistujien anonymiteetti säilyi siitä huolimatta. Esimerkiksi murreilmaisut muokattiin yleiskielelle, ettei osallistujan henkilöllisyys paljastu. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 179–180.)

Tulokset kirjoitettiin todenmukaisesti eikä sepittämistä tai kaunistelua käytetty. Työssä ei käytetty luvatonta lainaamista eli plagiointia. Tämä opinnäytetyö ohjattiin valmiina plagiointinesto-ohjelma Urkundiin (Kirjallisten töiden ohje 2015, 18). Hyvän tutkimuksen tekeminen ei ollut helppoa, sillä eettisten näkökulmien riittävä esiintuominen vaati tutkijalta taitoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 26–27.)

Tieteellisen tutkimuksen perusedellytyksenä on saada tutkittavasta ilmiöstä luotettavaa tietoa. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi oli tapa varmistaa tutkimuksesta syntyneen tiedon paikkansapitävyys ja välttää virheitä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.) Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan monimuotoinen, joten laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerit eivät ole yksiselitteisiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134.) Tässä tutkimuksessa kriteereinä käytettiin laadulliseen tutkimukseen sopivia arviointikriteerejä; uskottavuuden, validiteetin, reliabiliteetin ja siirrettävyyden huomioiminen. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Opinnäytetyön sisällysluettelo rakennettiin loogisesti ja opinnäytetyössä käsiteltiin selkeästi ja kattavasti tutkittavaa ilmiötä sekä tutkimusprosessin etenemistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Tutkimustulosten esittämisen selkeyteen kiinnitettiin huomiota. Opinnäytetyössä selvitettiin tarkasti, kuinka tehtiin luotettava sisällönanalyysi ja siitä ilmeni lukijalle tutkimuksen vahvuudet ja heikkoudet. Aineiston ryhmittelyä

avattiin analyysitaulukon (Liite 4) avulla, mikä vahvisti osaltaan opinnäytetyön uskottavuutta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 160.) Uskottavuutta opinnäytetyölle toi lisää myös se, että terveydenhoitajien haastatteluista saatiin kerättyä suuri määrä materiaalia.

Validiteetin toteutumisen kannalta opinnäytetyöprosessin väliseminaarit auttoivat tekijöitä pysymään siinä asiassa, mitä alun perin ryhdyttiin tutkimaan. Tutkimus esitettiin prosessin eri vaiheissa muille opinnäytetyötä tekeville sekä niitä ohjaaville ja arvioiville opettajille. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 152.) Opponoidit ja opinnäytetyötä arvioivat opettajat saattoivat päätyä erilaisiin tulkintoihin tutkimuskohteesta kuin tutkijat itse. Tämän ei heikentänyt luotettavuutta, sillä laadullisessa tutkimuksessa erilaiset päätelmät lisäsivät ymmärrystä tutkimusilmiöstä. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Opinnäytetyötä tehdessä huomioitiin omat ennako-oletukset aiheesta eikä annettu niiden ohjata tutkimusta (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 165–166).

Reliabiliteetin huomioiminen tarkoitti tässä työssä tutkimustulosten pysyvyyttä. Sisällönanalyysi tehtiin luotettavuuden saavuttamiseksi erillään, molempien tutkijoiden toimesta. Kun analyysit yhdistettiin, päädyttiin samaan tulokseen, mikä tarkoitti reliabelin tuloksen saavuttamista. (Hirsjärvi ym. 2009, 231).

Tutkimusten luotettavuuden kriteeri siirrettävyys vaatii sitä, että tutkimuksen tulokset voidaan soveltaa muihin samankaltaisiin tilanteisiin (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Siirrettävyyttä vahvistettiin opinnäytetyössä kertomalla tarkasti tutkimusprosessin etenemisestä, tutkimusaiheesta ja kohderyhmästä sekä aineiston keruusta ja analysoinnista. Haastatteluissa vältettiin ohjaavia kysymyksiä siltä varalta, etteivät tutkijoiden näkemykset siirtyisi ohjaamaan haastattelua. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta lisättiin käyttämällä tuloksissa haastattelutekstistä suoria lainauksia ja sitaatteja. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 160; Kylmä & Juvakka 2007, 91–93).

LÄHTEET

- A 6.4.2011/338. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta.
- Aarnio, K. 2014. Sateenkaariperheiden lasten vahvuuden ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus. [Verkkojulkaisu]. Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointihanke. Sateenkaariperheet Ry. [Viitattu 4.3.2016]. Saatavana: http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/119000dd179f96bb1572677b39084c5c/1457081050/application/pdf/3870040/Sateenkaariperheet_Ty%C3%B6paperi%206_1.pdf
- Väestöliitto. 10.12.2014. Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointia selvitetään. [Verkkotiedote]. [Viitattu 11.12.2016]. Saatavana: <http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=3874117>
- Aarnipuu, T. 2010. Sateenkaariperheen ABC. [Verkkojulkaisu]. Sateenkaariperheet. 4. uud. p. [Viitattu 6.3.2016]. Saatavana: http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/abc-kirja_neljas_painos.pdf
- Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) 2007. Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Burkholder, G. & Burbank, P. 2012. Caring for lesbian, gay, bisexual, and transsexual parents and their children. International journal of childbirth education. 27 (4), 12–16.
- Forsström, T. 2015. Tavallisen yllättäviä perheitä. Terveydenhoitaja 48 (6), 20.
- Golding, K. 2014. Hoitava kiintymys- terapeutin vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Käsikirja kasvattajille ja ammattilaisille. Tampere: PT-kustannus.
- Haapio, S., Koski, K., Koski, P. & Paavilainen, R. 2009. Perhevalmennus. Helsinki: Edita.
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2015. Terveydenhoitajan osaaminen. 2. uud. p. Helsinki: Edita.
- Haho, A. 2009. Asiakkaan ja potilaan kohtaaminen. Sairaanhoitaja 82, 32-33.
- Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Wallin, M. & Pelkonen, M. 2012. Laaja terveystarkastus – Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. [Verkkokirja]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen opas 22. [Viitattu

- 29.2.2016]. Saatavana: [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90831/URN ISBN 978-952-245-708-0.pdf?sequence=1](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90831/URN_ISBN_978-952-245-708-0.pdf?sequence=1)
- Hakulinen-Viitanen, T. & Pelkonen, M. 2013. Vanhemmuuden voimavarat ja varhainen vuorovaikutus. Parisuhteen merkitys vanhemmuudelle. Teoksessa: Klemetti, R. & Hakulinen-Viitanen, T. (toim). Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 31.
- Hallituksen esitys eduskunnalle äitiyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 2015.[Verkkajulkaisu]. [Viitattu 26.2.2016]. Saatavana: http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/K3ACbrH9/Aitiyslaki_kokeilu_luonnostekstilla.pdf
- Hermanson, E. 2007. Lapsiperheen oma kirja. Terveys syntymästä kouluikään. Helsinki: Duodecim.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Saajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Jämsä, J. Ei päiväystä. Lastenneuvolakäsikirja: Sateenkaariperhe. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 24.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketit/monimuotoiset-perheet/sateenkaariperheet>
- Jämsä, J. (toim.) 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro.
- Kerppola-Pesu, J., Moring, A. & Piispanen, A. 2015. Perheiden monimuotoisuus haastaa ammattilaisen. Terveystiete 48 (6), 16–17.
- Kirjallisten töiden ohje. 2015.[Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. [Viitattu 3.3.2016]. Saatavana: <http://intra.seamk.fi/loader.aspx?id=723edfa7-e552-442a-a8a3-b0fb98846649>
- Kuosmanen, P. & Jämsä, J. 2007. Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Työministeriö.
- Kylmä, J & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.
- Kyrölahti, E. 2010. Terveystieteiden ammattilaisen osaamisen kehittäminen. [Verkkolehtiartikkeli]. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 12 (1), 14–23. [Viitattu 14.12.2016]. Saatavana: http://www.okka-saatio.com/aikakauskirja/pdf/Aikak_1_2010_Kyronlahti.pdf

L 30.12.2010/1326. Terveystarkastuslaki.

L 28.6.1994/559. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Alhström, S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. [Verkkajulkaisu]. Helsinki. Terveystarkastus ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 23.2.2016]. Saatavana: <http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1>

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystarkastus ja hyvinvoinnin laitos.

Lastenneuvola lapsiperheiden tukena: Opas työntekijöille. 2004. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Sosiaali ja terveysministeriön opas 2004:14. [Viitattu 10.12.2016]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114371/Opp200414.pdf?sequence=1>

Lastenneuvolakäsikirja. Lastenneuvolatyön perusteet. Lastenneuvolajärjestelmä. 11.9.2015a. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveystarkastus ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 29.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/lastenneuvolajarjestelma>

Lastenneuvolakäsikirja. Lastenneuvolatyön perusteet. Terveystarkastaja. 11.9.2015b. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveystarkastus ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 29.2.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/henkilosto/terveystarkastaja>

Lastenneuvolakäsikirja. Määräaikaistarkastukset. Laaja terveystarkastus. 14.9.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveystarkastus ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 11.12.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset/laaja-terveystarkastus>

Lapsiperheet tyypeittäin 1950-2014. 28.5.2015. Liitetaulukko3. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto (SVT). [Viitattu 24.2.2016]. Saatavana: http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_003_fi.html

Malinen, K. 2011. Parisuhde pikkulapsiperheessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 426. Väitöskirja.

Maxwell, L. 2008. Building rainbow families. Library journal. April (1), 54-57.

Moring, A. 2013. Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Filosofian, historian, kulttuurin ja tieteiden tutkimuksen laitos Helsingin yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu 22.2.2016]. Saatavana:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39269/oudotper.pdf?sequence=1>

- Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen–Viitanen, T. & Laatikainen, T. (toim.) 2014. Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa: Menetelmäkäsikirja. 14. 2. uud. p. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen oppaita 14.
- Nazarenko, S. 2012. Mun elämä – Mun valinta. Nuorten seksuaalioikeudet ja kehitys. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 10.12.2016]. Saatavana: http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/eb2cf7006ce7c6a2e0a75182f182813b/1481359631/application/pdf/1837334/NuortenSeksuaalioikeudet_web%20uusi%20painos%27.pdf
- Perheet. 18.5.2015. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto (SVT). [Viitattu 26.2.2016]. Saatavana: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/til/perh.html>
- Pernu, S. & Pohjola, M. 2011. Ero ja isyys: Opas eroperheiden kanssa työskenteleville. [Verkkojulkaisu]. Lahti: Lahden Ammattikorkeakoulu. [Viitattu 23.2.2016]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34074/Ero_ja_isyys_Opas_eroperheiden_kanssa_tyoskenteleville.pdf?sequence=1
- Sairaanhoitajan eettiset ohjeet. 3.10.2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Sairaanhoitajaliitto. [Viitattu 26.2.2016]. Saatavana: <https://sairaanhoitajat.fi/jasenpalvelut/ammatillinen-kehittyminen/sairaanhoitajan-eettiset-ohjeet/>
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007-2010. 24.1.2007. [Verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). [Viitattu 11.10.2015]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76130/passthru.pdf?sequence=1>
- Sevón, E. & Rönkä, A. 2010. Vanhemmuus ei ole hukassa, vaikka välillä tuulee vastaan. *Terveydenhoitaja*. 43 (9), 14-17.
- Solantaus, T. 2008. Homoseksuaalisten vanhempien lasten kehitys. Teoksessa: J. Jämsä. (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 72-73.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Ei päiväystä. Terveyden edistäminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.10.2015.] Saatavana: <http://stm.fi/terveyden-edistaminen>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 29.9.2014. Keskeisiä käsitteitä. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.10.2015]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 22.6.2015a. Lastenneuvola. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.10.2015]. Saatavana: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/lastenneuvola
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 2. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Ylitalo, P. (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Helsinki: Suomen kunta-liitto.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Suostumuslomake

Liite 4. Analyysitaulukko

LIITE 1 Saatekirje

OPINNÄYTETYÖN SAATEKIRJE

Hyvä terveydenhoitaja,

Opiskelemme Seinäjoen ammattikorkeakoulussa hoitotyön koulutusohjelmassa terveydenhoitajan tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teemme opinnäytetyön vanhemmuuden tukemisesta sateenkaariperheissä. Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää minkälaisia haasteita terveydenhoitajat kohtaavat tukiessaan vanhemmuutta sateenkaariperheissä. Opinnäytetyö toteutetaan Seinäjoen alueen lastenneuvoloissa työskenteleville terveydenhoitajille suunnatulla haastattelulla.

Olemme saaneet tutkimukseen asianmukaisen luvan. Haastattelu on luottamuksellinen, eikä tutkimuksen missään vaiheessa käy ilmi henkilöllisyytenne. Haastattelumateriaali tulee ainoastaan opinnäytetyön tekijöiden käyttöön, ja ne hävitetään prosessin loputtua. Opinnäytetyö julkaistaan keväällä 2017 Theseus-verkossa, jonne kootaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Toivomme teidän osallistuvan haastatteluun, ja täyttämään oheinen suostumuslomake. Teillä on mahdollisuus ottaa meihin yhteyttä opinnäytetyötä koskevissa asioissa koko tutkimusprosessin ajan.

Kaikkonen Sanni

sanni.kaikkonen@seamk.fi

Tyynelä Kati

kati.tyynela@seamk.fi

LIITE 2 Teemahaastattelurunko

TEEMA: SATEENKAARIPERHEIDEN KOHTAAMINEN

1. Kuinka usein kohtaat työssäsi sateenkaariperheitä?
  - perheiden määrä
2. Miten tunnistat sateenkaariperheen vastaanotolla?
  - sateenkaariperheiden oma esiintuominen perhemuodosta
  - terveydenhoitajan aloite
  - minkälaisella kokoonpanolla vastaanotolle
3. Millä tavalla neuvolavastaanotolla tulee ilmi sateenkaariperheen vanhemmuuden muodot? Ovatko vanhemmat sosiaalisia, biologisia, geneettisiä ja/tai juridisia vanhempia?
4. Minkälaisia kokemuksia sinulla on sateenkaariperheiden kohtaamisesta?
  - positiivisia, negatiivisia
5. Kerro mistä vuorovaikutustilanne koostuu sateenkaariperheitä kohdattessasi?
  - millä tavalla luottamus syntyy perheeseen
  - miten huomioit tasavertaisuuden
  - läsnäolo, keskustelu, kuuntelu
  - kielenkäyttö
6. Minkälaisia haasteita olet kohdannut sateenkaariperheiden kohtaamistilanteissa?
  - keinot tilanteen korjaamiseksi
  - vaikutus asiakassuhteeseen
  - heteroydinperhemallin mukainen vastaanotto
  - väärinkäsityksiä
  - oma suhtautuminen ja ennakkoluulot

TEEMA: TERVEYDENHOITAJAN VALMIUDET TUKEA SATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUTTA

7. Mitä tiedät sateenkaariperheistä? Minkälaisia sateenkaariperheitä olet kohdannut työssäsi?
  - perhemuodot: ydinperhe, uusperhe, apilaperhe, yksinhuoltajaperhe..
8. Mistä olet saanut tietoa sateenkaariperheistä?
  - koulutukset, terveydenhoitajakoulu, oma tiedonkeruu
9. Millaista on mielestäsi hyvä vanhemmuus?
10. Mitkä asiat vaikuttavat vanhemmuuden muodostumiseen?
  - vanhemman omat lapsuudenkokemukset, vuorovaikutus, kiintymyssuhde, arvot, parisuhde, puolisolta saatu tuki..
11. Millä tavalla huomioit lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta ja kiintymyssuhteen muodostumista neuvolavastaanotolla?
12. Mitä on mielestäsi vanhemmuuden tehtävät?

Millä keinoin terveydenhoitajana läpikäyt vanhemmuuden tehtäviä neuvolavastaanotolla sateenkaariperheiden kanssa?

  - Lapsen perustarpeiden toteutuminen
  - Rakkauden ja hellyyden antaminen
  - Rajojen asettaminen
  - Arkielämän taitojen opettaminen
  - Sosiaalisten taitojen opettaminen
13. Mitä tekijöitä vanhemmuudessa tulee tukea? Mitä erityisesti pyrit tukemaan sateenkaariperheissä?
14. Minkälaisiksi koet omat valmiudet tukea sateenkaariperheiden vanhemmuutta?

TEEMA: SATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUDEN TUEN TARPEET

15. Minkälaisia tuen tarpeita vanhemmuuteen sateenkaariperheet ovat tuoneet esille neuvolavastaanotolla?
  - Minkälaisia tuen tarpeet voisivat olla?
16. Millä tavalla vanhemmuuden tuen tarpeet eroavat eri perhemuotojen välillä?
  - Esim. apilaperheet, yhden vanhemman perheet..

17. Millä tavalla neuvolavastaanotolla tulee puheeksi sateenkaariperheellisen parisuhteen tukeminen?

- tyytyväisyys parisuhteeseen
- ristiriidat, sopimiset
- kotitöiden ja lastenhoidon jakaminen, roolit

18. Millä tavalla sateenkaariperheen ja heteroperheen vanhemmuus ja sen tukeminen eroavat toisistaan?

TEEMA: YMPÄRISTÖSTÄ TULEVAT HAASTEET JA VOIMAVARAT SAATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUTEEN LIITTYEN

19. Minkälaisia ympäristöstä tulevia haasteita sateenkaariperheelliset ovat kohdanneet vanhemmuuteen liittyen?

- työnteko, ajankäytön ongelmat, taloudelliset ongelmat, lasten kiusaaminen..?

20. Minkälaisia ympäristöstä tulevia ennakkoluuloja/haasteita sateenkaariperheet ovat kohdanneet?

- oletukset seksuaalisen suuntautumisen vaikutuksesta vanhemmuuteen ja lasten kasvatukseen
- oletukset lasten mielenterveysongelmista
- oletukset lapsen tulevasta seksuaalisesta suuntaumisesta

21. Minkälaisia ympäristöstä tulevia voimavaroja sateenkaariperheet ovat kohdanneet?

22. Mistä sateenkaariperheet kertovat ympäristön haasteiden ja voimavarojen tulevan?

- Lähipiiri (ystävät, omat vanhemmat ja sukulaiset)
- Yhteiskunta
- Vertaistuki

LIITE 3 Suostumuslomake

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN:

SATEENKAARIPERHEIDEN VANHEMMUUDEN TUKEMINEN LASTENNEUVOLASSA

Suostun osallistumaan tutkimuksen aineiston keruuvaiheen haastatteluun ja ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen, milloin vain tutkimuksen aikana. Mikäli vetäydyn pois tutkimuksesta, minua koskeva haastatteluaineisto poistetaan tutkimusaineistosta.

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt tutkimuksesta kertovan saatekirjeen. Olen tietoinen mahdollisuudestani esittää tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkimuksen tekijöille. Kaikki minusta tutkimuksen aikana kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyyteni tule esille missään tutkimuksen vaiheessa.

_____ / _____ / 2016
 Paikka Aika

_____
 Allekirjoitus

_____
 Nimen selvennys

Tutkimuksen tekijät:

_____ / _____ / 2016
 Paikka Aika

_____
 Allekirjoitus

_____
 Allekirjoitus

_____
 Nimen selvennys

_____
 Nimen selvennys

LIITE 4 Esimerkki sisällönanalyysistä

Minkälaisia valmiuksia terveydenhoitajilla on tukea vanhemmuutta sateenkaariperheissä?

Alkuperäiset ilmaukset	Tiivistetyt ilmaisut	Alakategoria	Yläkategoria
<p>"...tosi paljon niinku kysellään ja keskustellaan (vuorovaikutuksesta ja kiintymyssuhteen muodostumisesta)."</p> <p>"...ihan niinku kysymällä, että ootko kiinnittänyt itse huomiota tämmöseen (kiintymyssuhteeseen)..."</p> <p>"...tarjoat niiden perustarpeiden lisäksi sitä että sä oot niinku läsnä..sellasta niinku tavallaan keskustellaan ja kysellään."</p>	<p>Kysely ja keskustelu vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen muodostumisesta</p> <p>Kiintymyssuhteen muodostumisen puheeksiotto vanhemman kanssa</p> <p>Keskustelu ja kysely vanhemman tarjoamasta läsnäolosta lapselle</p>	Kiintymys- ja vuorovaikutussuhteesta keskustelu	Lapsen ja vanhemman kiintymys- ja vuorovaikutussuhteen huomioiminen
<p>"...siihen ei ole mitään selvää sabluunaa, mutta kyllä sitä huomioi ja sen aistii (lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen)."</p> <p>"...se justiin, että niinkun lapsesta aistii niinkun vanhemmastakin, että onko se teennäistä vaikka tai tuleeko se sydäimestä (vuorovaikutus)..."</p>	<p>Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen huomioimisen aistiminen, ei selkeää kaavaa</p> <p>Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen aitouden aistiminen</p>	Kiintymys- ja vuorovaikutussuhteen aistiminen	

<p>”...sen vaan aistii, se niin kun äiti osaa lukea lasta ja lapsikin kun se kasvaa niin osaa lukea äitiä...”</p> <p>”...ja kyllä siinä niinku pystyy niinku näkemään, kuulemaan, aistimaan sen vuorovaikutuksen minkälaista se siinä perheessä on...”</p>	<p>Lapsien ja vanhemman toistensa lukemisen taitojen aistiminen</p> <p>Perheen välisen vuorovaikutuksen tilan kuunteleminen, näkeminen ja aistiminen</p>		
<p>”...siinähan tavallaan sen koko tapaamisen aikana..niinku näkyy se miten vanhemmat juttelee lapselle ja miten taas lapsi juttelee vanhemmillensa...”</p> <p>”...kyllähän se sellanen huolenpito ja sellanen tietynlainen välittäminen ja hellyys ja muu, niin kyllä se tulee siinä niinkun esille jo ihan aika lyhyelläkin tapaamisella, että minkälaista se heidän vuorovaikutus on...”</p> <p>”... siinä tulee havainnoitua sitä et kuinka vanhemmat niinku ohjaa ja opastaa lasta tässä tilanteessa... minkälaista se keskustelu niinku lapsen ja vanhemman välillä on siinä tilanteessa...”</p> <p>”...kuinka varhaisessa vaiheessa tulee hymyä ja myös</p>	<p>Lapsen ja vanhemman kommunikoinnin tarkkailu</p> <p>Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus näkyy vastaanotolla huolenpitoa, välittämisenä ja hellyytenä</p> <p>Vanhemman ja lapsen välisen keskustelun ja vanhemman lapselle tekemän opastuksen havainnointi</p> <p>Kiintymyssuhteen havainnointi vauvan hymyilyn ja vierastamisvaiheen avulla</p>	<p>Kiintymys- ja vuorovaikutussuhteen havainnoinnin keinot</p>	

<p>sellasta kiintymysuhdetta, että tuleeko sitä vierastamisvaihetta...”</p> <p>”...arvioidaan sitä vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä, että se kuuluu joka käyntiin...”</p>	<p>Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen arviointi joka käynnillä</p>		
<p>”...vauvasta on kyse ja on puhetta, että kun se vaan sylissä viihtyy, niin tavallaan niinku sanoa se niinku äidille, et se on se vauvan paras paikka ja ja myös isompien lasten...”</p> <p>”...joskus jopa vähän opettaakin sitä vuorovaikutusta miten vauvan kanssa niinku ollaan vuorovaikutuksessa...”</p> <p>”...tulee puhuttua just siitä että...lapsi tykkää kun sille puhutaan ja hän kokee olevansa tärkeä ja tulee huomatuksi...”</p> <p>”...sellasta vuorovaikutusleikkiä joskus.. samalla sitte ohjaa siihen vuorovaikutukseen. et tässä samalla vaipanvaihdon yhteydessä on tärkeää, että vaikka vauva ei vielä sulle puhu niin että sinä puhut vauvalle ja olet kontaktissa ja kerron ihan tälläsiä niinku asioita...”</p>	<p>Kertominen, että äidin syli ja läheisyys on lapselle tärkeä</p> <p>Vanhemman opastaminen lapsen kanssa vuorovaikutuksessa olemiseen</p> <p>Lapselle puhumisen ja lapsen huomatuksi tulemisen tärkeyden ohjaaminen vanhemmalle</p> <p>Ohjaaminen käytännön tilanteissa lapselle keskustelun ja kontaktin ottamisen tärkeydestä</p>	<p>Kiintymys- ja vuorovaikutussuhteen tukemisen keinot</p>	